ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 86 (1620) | Аўторак, 31 кастрычніка 1961 года | Цана 4 кап.

Няхай жыве і мацнее непарушнае яднанне партыі і народа—крыніца сілы і непераможнасці сацыялістычнага ладу, залог новых поспехаў у будаўніцтве камунізма!

(З Заклікаў ЦК КПСС да 44-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.)

Заключнае слова Першага сакратара ЦК КПСС таварыша М. С. ХРУШЧОВА

на XXII з'ездзе КПСС 27 кастрычніка 1961 года

Таварышы дэлегаты!

Заканчваецца абмеркаванне Справаздачы Цэнтральнага Камітэта партыі і даклада аб Праграме Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, якое праходзіла на высокім палітычным узроўні. З гэтай трыбуны выступіла многа дэлегатаў з'езда. Што можна сказаць аб гэтых выступленнях? Думаю, вы згодзіцеся са мной, што кожнае з іх можна назваць як бы рапартам, справаздачай перад партыяй. Кожны, хто падымаўся на гэту трыбуну, гаварыў аб самым хвалюючым, самым неабходным, што было зроблена і што трэба зрабіць. Гэтыя выступленні былі прасякнуты непахіснай упэўненасцю ў перамозе камунізма. (Працяглыя апладысменты).

Усе выступаўшыя аднадушна ўхвалялі як палітычную лінію і практычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта, так і праект Праграмы нашай партыі — праграмы пабудовы камунізма. XXII з'езд з'яўляецца найярчэйшай дэманстрацыяй адзінства нашай ленінскай партыі, згуртаванасці вакол яе ўсяго савецкага народа. (Апладысменты).

Усім зместам сваёй работы XXII з'езд пацвердзіў непахісную вернасць той лініі нашай партыі, якая была выпрацавана XX з'ездам. (Апладысменты). Цяпер стала яшчэ больш відавочным, што XX з'езд, ліквідаваўшы ўсе [illegible] культу асобы, адкрыў новую старонку ў гісторыі нашай партыі, зрабіў дабратворны ўплыў на развіццё нашай краіны, усяго сусветнага камуністычнага і рабочага руху. (Апладысменты).

У цэнтры ўвагі нашага з'езда знаходзіцца Праграма партыі — праграма пабудовы камуністычнага грамадства. Усе дэлегаты з'езда, якія выступалі з гэтай трыбуны, ухвалялі прадстаўлены Цэнтральным Камітэтам праект Праграмы, па-дзелавому абмяркоўвалі канкрэтныя практычныя шляхі яе ажыццяўлення. Яны выказалі цвёрдую ўпэўненасць у паспяховым ажыццяўленні нашай праграмы, паказалі, як савецкія людзі прыкладаюць усе сілы да таго, каб Праграма нашай партыі была выканана гэтак жа паспяхова, як першая і другая Праграмы. (Працяглыя апладысменты).

Сіла і жыццёвасць нашай Праграмы — у самаадданай працы савецкіх людзей. Якую радасць і гордасць адчуваеш, калі слухаеш прамовы такіх выдатных людзей, як Валянціна Гаганава, Аляксандр Кольчык, Марыя Ражнёва, Васіль Кавун, Васіль Смірноў, Аляксандр Гіталаў і многіх іншых. Колькі ініцыятывы, вынаходлівасці, умення і настойлівасці ў працы праяўляюць перадавыя людзі, каб выканаць свой абавязак перад Радзімай, перад народам. Мільёны такіх патрыётаў і ёсць цвет і гордасць нашага савецкага грамадства. (Апладысменты).

Цяпер вельмі важна, каб на кожным заводзе, на кожнай фабрыцы і будоўлі, на кожным калгасе і саўгасе намаганні ўсіх працаўнікоў былі накіраваны на выкананне і перавыкананне планаў. Чым вышэйшай будзе прадукцыйнасць працы, чым больш будзе створана каштоўнасцей, тым больш [illegible] будзе пабудавана камуністычнае грамадства. (Апладысменты).

На з'ездзе выступілі прадстаўнікі ўсіх рэспублік, многіх краёў і абласцей краіны — партыйныя і савецкія работнікі, перадавікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі — як вобразна кажуць, нашы выдатныя маякі; выступалі вучоныя, дзеячы літаратуры і мастацтва, прадстаўнікі нашых слаўных Узброеных Сіл.

Дэлегаты выказваліся па карэнных пытаннях камуністычнага будаўніцтва. Яны гаварылі аб шляхах і сродках пабудовы матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма; аб надзённых пытаннях работы прамысловасці і далейшага развіцця сельскай гаспадаркі; аб перспектывах яшчэ большага ўздыму навукі, культуры, адукацыі, мастацтва, літаратуры ў нашай краіне; аб задачах фарміравання чалавека новага камуністычнага грамадства — усе гэтыя пытанні былі глыбока і ўсебакова разгледжаны на з'ездзе. Цяпер на XXII з'ездзе мы яшчэ больш выразна бачым, што пабудова камунізма стала практычнай задачай партыі, справай усяго савецкага народа. (Апладысменты).

Выступленні дэлегатаў характарызуюцца высокай прынцыповасцю, дзелавітасцю і непрымірымасцю да недахопаў. Гэта правільна [illegible] ўвагу на неабходнасць усямерна развіцця прадукцыйных сіл савецкага грамадства, на ўдасканаленне планавання і арганізацыі вытворчасці, метадаў гаспадарання, правільнае выкарыстанне рэзерваў у прамысловасці і сельскай гаспадарцы. Яны ўнеслі прапановы, сэнс якіх зводзіцца да таго, каб атрымліваць максімальны эканамічны эфект пры мінімальных затратах працы.

У ходзе абмеркавання Справаздачы ЦК і праекта Праграмы былі пастаўлены важныя пытанні далейшага ўдасканалення кіравання народнай гаспадаркай. З'езд паказаў, што партыя аднадушна адабрае мерапрыемствы, якія былі праведзены Цэнтральным Камітэтам і Урадам у гэтай галіне за апошнія гады. У правільнасці, усеагульную падтрымку атрымала стварэнне эканамічных раёнаў і арганізацыя ва ўзбуйненых эканамічных раёнах саветаў па каардынацыі і планаванню работы саўнаргасаў.

Аднадушнае ўхваленне дэлегатаў з'езда знайшлі мерапрыемствы, якія былі праведзены за апошнія гады Цэнтральным Камітэтам партыі і Урадам у галіне сельскай гаспадаркі.

Мы чулі тут нямала яркіх і змястоўных прамоў. Заслугоўваюць усялякай падтрымкі прапановы, якія былі ўнесены на з'ездзе па розных пытаннях развіцця эканомікі, навукі і культуры, працы і быту савецкіх людзей. [illegible] усе каштоўныя прапановы, якія былі ўнесены ў ходзе абмеркавання.

Правільна, напрыклад, падкрэсліваў таварыш Келдыш, што неабходна [illegible] навуковых устаноў у эканамічных раёнах і саюзных рэспубліках.

Таварыш Ражнёва ставіла пытанне аб ліквідацыі начных змен для жанчын. Гэта вялікая праблема. Для поўнага вырашэння яе, як вы самі разумееце, патрэбен час і неабходныя ўмовы. Цэнтральны Камітэт і Урад разгледзяць гэта пытанне і зробяць усё магчымае для таго, каб вырашыць гэту праблему. (Апладысменты).

Таварыш Гіталаў правільна падкрэсліў неабходнасць самага шырокага распаўсюджвання вопыту комплекснай механізацыі сельскагаспадарчых работ.

У ходзе абмеркавання на з'ездзе быў унесены рад іншых важных прапаноў. Ажыццяўленне гэтых прапаноў будзе бясспрэчна садзейнічаць паспяховаму вырашэнню задач, якія стаяць перад намі. Цэнтральнаму Камітэту, Савету Міністраў, міністэрствам і ведамствам трэба ўважліва вывучыць усе прапановы і прыняць неабходныя меры.

Таварышы! На нашым з'ездзе прысутнічаюць дэлегацыі амаль усіх камуністычных і рабочых партый свету. Выступленні кіраўнікоў братніх партый з гэтай трыбуны, а таксама атрыманыя з'ездам прывітальныя пасланні братніх партый адлюстравалі вялікае адзінства радоў сусветнага камуністычнага руху і яшчэ раз пацвердзілі, што ўсе марксісцка-ленінскія партыі ўхваляюць і падтрымліваюць ленінскую палітыку нашай партыі. (Працяглыя апладысменты).

Дазвольце ад імя з'езда, ад імя ўсёй нашай партыі і савецкага народа выказаць глыбокую і сардэчную ўдзячнасць камуністычным і рабочым партыям свету за высокую ацэнку дзейнасці Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і яе ролі ў міжнародным камуністычным і рабочым руху, за давер'е і пажаданні поспехаў у ажыццяўленні нашай новай Праграмы. (Бурныя апладысменты).

Дазвольце запэўніць вас, нашы дарагія зарубежныя таварышы і браты, што Камуністычная партыя Савецкага Саюза будзе і ў далейшым высока несці вялікі сцяг марксізма-ленінізма, з яшчэ большай энергіяй будаваць камунізм, дзе будуць панаваць Мір, Праца, Свабода, Роўнасць, Братэрства і Шчасце ўсіх народаў. (Працяглыя апладысменты).

Выступленні на нашым з'ездзе кіраўнікоў камуністычных і рабочых партый краін сацыялістычнага лагера паказалі, што брацкія партыі аднадушна стаяць на аснове Дэкларацыі 1957 года і Заявы 1960 года. Сацыялістычны лагер яшчэ раз прадэманстраваў маналітнасць сваіх радоў, рост і згуртаванне сіл сусветнага сацыялізма. (Апладысменты).

Прысутнасць на XXII з'ездзе дэлегацый ад васьмідзесяці марксісцка-ленінскіх партый, іх выступленні тут адлюстравалі магутны ўздым міжнароднага камуністычнага і рабочага, а таксама нацыянальна-вызваленчага руху, непарушную вернасць камуністаў усіх краін прынцыпам пралетарскага інтэрнацыяналізму, якія былі завешчаны нам Марксам, Энгельсам, Леніным. (Працяглыя апладысменты). Усе мы радуемся таму, што ва ўсіх канцах зямнога шара мужнеюць і загартоўваюцца сілы барацьбітоў за народнае шчасце, за мір і сацыяльны прагрэс, за камунізм! (Апладысменты).

Дазвольце, таварышы, ад імя нашага з'езда горача падзякаваць прадстаўнікам дэмакратычных нацыянальных партый незалежных афрыканскіх дзяржаў — Гвінеі, Рэспублікі Гана, Рэспублікі Малі. Гэтыя партыі не з'яўляюцца камуністычнымі, але мы рады, што яны прынялі наша запрашэнне і прыслалі на XXII з'езд свае дэлегацыі. Прадстаўнікі гэтых партый знаходзяцца на нашым з'ездзе, бачаць і чуюць, чым заняты камуністы, якія яны ставяць перад сабой задачы.

Мы просім гэтыя дэлегацыі, калі яны вернуцца да сябе на радзіму, перадаць сваім партыям і народам найлепшыя пажаданні ад нашага з'езда, ад савецкага народа. (Працяглыя апладысменты). Усе савецкія людзі жадаюць незалежным дзяржавам Афрыкі, якія сталі або становяцца на шлях самастойнага эканамічнага і палітычнага развіцця, вялікіх поспехаў і дабрабыту. (Апладысменты).

Таварышы! У сваіх выступленнях на з'ездзе дэлегаты ўхвалялі знешнюю палітыку Савецкага ўрада. Абмеркаванне пытанняў, пастаўленых у Справаздачы Цэнтральнага Камітэта і ў дакладзе аб Праграме нашай партыі, ідзе і за межамі гэтай залы. Прычым, у абмеркаванні прымаюць удзел не толькі нашы сябры, але і праціўнікі. Яны таксама выказваюць сваю думку аб унутранай і знешняй палітыцы нашай партыі, расцэньваюць яе са свайго класавага пункту гледжання.

Поспехі Савецкага Саюза, усіх сацыялістычных краін — вялікая прыцягальная сіла. Быццам усход сонца, яны асвятляюць іншым народам правільны шлях, які за найкарацейшыя гістарычныя тэрміны прывядзе іх да перамогі самага справядлівага грамадскага ладу.

Разумеючы гэта, імперыялісты хацелі б затрымаць наш імклівы рух уперад. Гэтым і тлумачыцца агрэсіўны характар палітыкі, якую праводзяць правячыя колы Злучаных Штатаў Амерыкі, Англіі, Францыі, Заходняй Германіі і іншых імперыялістычных дзяржаў. Іх палітыка вызначаецца не інтарэсамі міру і спакою людзей, а інтарэсамі нажывы манаполістаў, інтарэсамі захавання панавання імперыялістаў. У імя гэтага яны імкнуцца ўзмацніць напружанасць у міжнародных адносінах, перашкаджаюць мірнаму ўрэгуляванню наспеўшых міжнародных праблем.

Возьмем, напрыклад, пытанне аб ліквідацыі рэштак другой сусветнай вайны ў Еўропе. Далейшае зацягванне яго вырашэння пагражае сур'ёзнымі вынікамі для справы міру.

Савецкі Саюз ужо даўно прапануе заключыць германскі мірны дагавор і нармалізаваць на гэтай аснове становішча ў Заходнім Берліне, ліквідаваць у ім акупацыйны рэжым. Савецкі Саюз хоча стварыць умовы для мірнага суіснавання ў цэнтры Еўропы.

Што можа быць больш справядліва, чым гэта задача?! Хіба мы каму-небудзь пагражаем або хочам што-небудзь адабраць у Захаду? Не. З падпісаннем мірнага дагавору будуць нармалізаваны адносіны паміж дзяржавамі Еўропы, народы змогуць лепш развіваць добрасуседскія адносіны.

Але ў адказ на нашы міралюбівыя прапановы заходнія дзяржавы адкрыта пагражаюць нам узяцца за зброю.

Цяпер заходнія дзяржавы паблажліва «растлумачваюць», што Савецкі Саюз, бачыце, можа заключыць мірны дагавор з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікай, але не мае права адмовіцца ад абавязацельстваў, узятых саюзнікамі — пераможцамі пры разгроме гітлераўскай Германіі.

Аб якіх абавязацельствах ідзе гутарка? Можа аб абавязацельствах выкараніць германскі мілітарызм і рэваншызм, на што і накіраваны намаганні Савецкага ўрада і што абавязаліся праводзіць саюзнікі пасля заканчэння другой сусветнай вайны? Не, гутарка ідзе не аб тых абавязацельствах, якія заходнія дзяржавы разам з намі ўзялі на сябе ў Ялце і Патсдаме і якія імі даўно прынесены ў ахвяру ваенным планам НАТО. Пагражаючы вайной, яны хочуць прымусіць нас навечна захаваць акупацыйныя правы ЗША, Англіі і Францыі ў Заходнім Берліне.

Паўстае пытанне, навошта ім гэтыя правы цяпер, калі мінула ўжо звыш 16 год пасля заканчэння вайны? Заходнія дзяржавы паказваюць справу такім чынам, быццам гэтыя правы патрэбны ім «для забеспячэння свабоды» Заходняга Берліна. Але ні Савецкі Саюз, ні Германская Дэмакратычная Рэспубліка, ні іншыя сацыялістычныя краіны — ніхто не робіць замаху на свабоду Заходняга Берліна.

Заходнія дзяржавы гавораць аб «свабодзе», а разумеюць пад гэтым акупацыю Заходняга Берліна. Яны хочуць мець там свае ўзброеныя сілы, утрымліваць разведвальныя цэнтры, гэта значыць хочуць па-ранейшаму выкарыстоўваць Заходні Берлін для вядзення варожых падрыўных дзеянняў супраць Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, супраць Савецкага Саюза, супраць усіх сацыялістычных краін. У гэтым іх сапраўдная мэта і іменна дзеля яе яны чапляюцца за аджыўшыя акупацыйныя правы. І яны яшчэ хочуць, каб мы садзейнічалі гэтаму!

Яны хочуць, каб мы як рэгуліроўшчыкі забяспечвалі бесперабойнасць транспарціроўкі ў Заходні Берлін іх ваенных грузаў, шпіёнаў, дыверсантаў для падрыўных дзеянняў супраць нас і нашых саюзнікаў.

За каго нас лічаць гэтыя паны? Няўжо яны сапраўды паверылі ў тое, што ім усё дазволена, што яны могуць прымусіць нас дзейнічаць насуперак нашым жыццёвым інтарэсам, насуперак інтарэсам усеагульнага міру і бяспекі?

Пара, даўно пара зразумець ім тую простую ісціну, што з Савецкім Саюзам, з усім сацыялістычным лагерам можна размаўляць сёння толькі з пазіцыі розуму, але не з пазіцыі сілы. (Працяглыя апладысменты). А розум і справядлівасць не на іх, а на нашым баку.

Ніякі разважны чалавек не зразумее і не згодзіцца з тым, быццам у заходніх дзяржаў ёсць нейкае юрыдычнае або маральнае права напасці на нас у адказ на падпісанне германскага мірнага дагавору і спыненне акупацыйнага рэжыму ў Заходнім Берліне. Мільёны амерыканцаў, англічан, французаў, усе народы рашуча праклянуць тых, хто адважыцца развязаць вайну ў адказ на заключэнне германскага мірнага дагавору! (Апладысменты).

Палітыка заходніх дзяржаў у германскім пытанні вызначаецца не інтарэсамі міру, а перш за ўсё інтарэсамі мілітарысцкіх і рэваншысцкіх сіл Заходняй Германіі. Галоўным дэманам, які вызначае гэту палітыку, з'яўляецца канцлер Адэнаўэр.

Мілітарысцкія агрэсіўныя колы не ўтойваюць сваёй нянавісці да Савецкай дзяржавы, да нашай міралюбівай знешняй палітыкі. І гэта нас нікольні не здзіўляе. Нельга разлічваць, што імперыялістам калі-небудзь спадабаецца наш грамадскі лад. Якія б пачуцці яны ні мелі да сацыялізма, няхай яны адмовяцца ад надзей калі-небудзь навязаць сацыялістычным краінам свае капіталістычныя парадкі. (Апладысменты). Мы можам яшчэ раз сказаць ім сёння: не губляйце розуму, панове, не спрабуйце выпрабоўваць сілу і трываласць нашага ладу. (Працяглыя апладысменты). Вядома, што ў мінулым ворагі не раз рабілі такія спробы, але ўсе ведаюць, чым гэтыя спробы канчаліся. (Апладысменты).

Як ужо адзначалася ў Справаздачы Цэнтральнага Камітэта, Савецкі ўрад лічыць, што калі заходнія дзяржавы праявяць гатоўнасць да ўрэгулявання германскай праблемы, то пытанне аб тэрмінах не будзе мець такога значэння. Мы не будзем тады настайваць на падпісанні дагавору да 31 снежня. Мы не забабонныя людзі і лічым, што шчаслівымі могуць быць і 31 і 13 лічбы. (Ажыўленне ў зале. Апладысменты). Галоўнае не тая ці іншая дата, а дзелавое і сумленнае вырашэнне пытання. Мы хочам, каб заходнія дзяржавы прызналі неабходнасць пакончыць з рэшткамі другой сусветнай вайны дзеля захавання міру на зямлі, у інтарэсах усіх краін, у інтарэсах усяго чалавецтва. (Апладысменты).

Мы гатовы сустракацца з прадстаўнікамі заходніх краін, абменьвацца з імі думкамі, каб падрыхтаваць плённыя перагаворы. Але трэба сапраўды рыхтавацца да перагавораў і імкнуцца да дасягнення пагаднення, каб за круглым сталом з удзелам усіх зацікаўленых краін знайсці ўзаемапрыймальнае вырашэнне пытанняў, звязаных з ліквідацыяй рэштак другой сусветнай вайны.

Аднак Савецкі Саюз не можа дапусціць, каб перагаворы вяліся дзеля перагавораў, каб, карыстаючыся гэтым, прадстаўнікі заходніх краін зацягвалі мірнае ўрэгуляванне ў Еўропе. Калі хто-небудзь робіць на гэтым свае разлікі, няхай загадзя ведае— такім разлікам не суджана збыцца. Вось наша пазіцыя. На ёй мы стаялі і цвёрда стаім. (Працяглыя апладысменты).

У апошні час буржуазная прапаганда многа шуміць у сувязі з тым, што Савецкі Саюз быў вымушаны аднавіць выпрабаванні ядзернай зброі. Гэта шуміха набыла істэрычны характар пасля таго, як на з'ездзе было заяўлена аб маючым адбыцца выпрабаванні ядзернай зброі магутнасцю ў 50 мільёнаў тон траціла. Чуюцца галасы, быццам бы гэтыя выпрабаванні супярэчаць прынцыпам маралі.

Дзіўная логіка! Калі Злучаныя Штаты Амерыкі першымі стварылі атамную бомбу, яны палічылі для сябе юрыдычна і маральна апраўданым скінуць яе на галовы безабаронных жыхароў Хірасімы і Нагасакі. Гэта быў акт бяссэнсавай жорсткасці, у ім не было ніякай ваеннай неабходнасці. Сотні тысяч жанчын, дзяцей і старых былі знішчаны ў агні атамных выбухаў. І гэта было зроблена толькі для таго, каб унушыць народам страх і прымусіць іх схіліцца перад магутнасцю ЗША. Гэтым масавым забойствам ганарыліся і, як гэта ні дзіўна, ганарацца па сённяшні дзень некаторыя амерыканскія палітычныя дзеячы.

Ні адзін урад Злучаных Штатаў, ні адзін прэзідэнт ЗША пасля вайны не заявілі, што гэта былі амаральныя дзеянні. Чаму? Ды таму, што яны зыходзяць з імперыялістычнай маралі, згодна з якой дужым усё можна. Яны лічылі, што манаполія на ядзерную зброю дазволіць ім устанавіць панаванне над усім светам.

Але Савецкі Саюз за кароткі тэрмін стварыў магутную тэрмаядзерную зброю, і тым самым было пакончана з манаполіяй Злучаных Штатаў Амерыкі ў гэтай галіне. (Працяглыя апладысменты).

Калі мы запусцілі першыя спадарожнікі ў космас, калі савецкія караблі праклалі першыя касмічныя трасы і былі зроблены бяспрыкладныя палёты вакол Зямлі таварышамі Гагарыным і Цітовым, увесь свет убачыў, што Савецкі Саюз намнога апярэдзіў Злучаныя Штаты Амерыкі ў важных галінах навукі і тэхнікі. Нават прэзідэнт Д. Кенедзі вымушаны быў прызнаць, што Злучаныя Штаты стаяць перад цяжкай задачай дагнаць Савецкі Саюз у гэтай галіне. Як бачыце, цяпер ужо і ў лексіконе амерыканцаў з'явілася слова «дагнаць». (Ажыўленне ў зале. Апладысменты).

Я не раз гаварыў, што Савецкі Саюз дагоніць ЗША па вытворчасці кукурузы. І амерыканцы некалькі скептычна ўспрымалі гэта. Але па вытворчасці кукурузы лягчэй даганяць, чым у асваенні космасу. Там куды больш складана! (Ажыўленне ў зале. Апладысменты). Факты паказваюць, што становішча сур'ёзна змянілася ў карысць сацыялізма.

(Працяг на 2-й стар.).

XXII З'ЕЗД КПСС. М. С. Хрушчоў сярод дэлегатаў з'езда.

Фота А. ПАХОМАВА і А. УСЦІНАВА.

ПАСТАНОВА

XXII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза па справаздачы Цэнтральнага Камітэта КПСС

(ПРЫНЯТА АДНАГАЛОСНА 27 КАСТРЫЧНІКА 1961 ГОДА)

Заслухаўшы і абмеркаваўшы даклад таварыша М. С. Хрушчова — Справаздачу Цэнтральнага Камітэта КПСС — XXII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза пастанаўляе:

Цалкам і поўнасцю адобрыць палітычны курс і практычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза ў галіне ўнутранай і знешняй палітыкі.

Адобрыць вывады і прапановы, выкладзеныя ў Справаздачы Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

ПАСТАНОВА

XXII з'езда КПСС па справаздачы Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС

(ПРЫНЯТА АДНАГАЛОСНА 27 КАСТРЫЧНІКА 1961 ГОДА)

Справаздачу Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС зацвердзіць.

На XXII з'ездзе КПСС

26 кастрычніка ў Маскве, у Крамлёўскім Палацы з'ездаў працягваў сваю работу чарговы XXII з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

На ранішнім пасяджэнні з'езд віталі горача сустрэтыя дэлегатамі і гасцямі прадстаўнікі зарубежных камуністычных і рабочых партый.

З'езд працягваў абмеркаванне справаздачы Цэнтральнага Камітэта КПСС, праекта Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і справаздачнага даклада Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС.

На вячэрнім пасяджэнні з'езд віталі горача сустрэтыя дэлегатамі і гасцямі прадстаўнікі зарубежных камуністычных і рабочых партый таварышы: Махамед Хармель — сакратар ЦК Туніскай камуністычнай партыі, Якуб Дэмір — член Палітбюро ЦК Камуністычнай партыі Турцыі, было зачытана прывітанне Цэнтральнага Камітэта Паўднёваафрыканскай камуністычнай партыі. Выступілі кіраўнікі дэлегацый камуністычных партый Бірмы і Малайі, сакратар ЦК Камуністычнай партыі Балівіі Руіс Гансалес. На імя з'езда паступілі таксама прывітальныя пасланні ад Камуністычнай партыі Паўночнай Ірландыі, Нікарагуанскай сацыялістычнай партыі, Ірландскай рабочай лігі.

Затым з'езд працягваў абмеркаванне справаздачы Цэнтральнага Камітэта КПСС, праекта Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і справаздачнага даклада Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС.

27 кастрычніка працягвалася абмеркаванне справаздачы Цэнтральнага Камітэта КПСС, праекта Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і справаздачнага даклада Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС. На пасяджэнні выступілі таварышы: В. А. Кучарэнка — прэзідэнт Акадэміі будаўніцтва і архітэктуры СССР, Б. П. Бешчаў — міністр шляхоў зносін СССР, М. Т. Яфрэмаў — першы сакратар Чалябінскага абкома КПСС, М. М. Грыбачоў — пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Советский Союз», І. Т. Новікаў — міністр будаўніцтва электрастанцый СССР, Б. В. Іагансон — прэзідэнт Акадэміі мастацтваў СССР, А. Т. Твардоўскі — пісьменнік, галоўны рэдактар часопіса «Новый мир», М. А. Альшанскі — міністр сельскай гаспадаркі СССР, А. Е. Карняйчук — пісьменнік, намеснік старшыні Савецкага камітэта абароны міру.

З'езд прымае рашэнне аб спыненні спрэчак па дакладах таварыша М. С. Хрушчова — справаздача Цэнтральнага Камітэта КПСС і аб праекце Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, а таксама па справаздачнаму дакладу Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС.

На вячэрнім пасяджэнні з заключным словам выступіў горача сустрэты дэлегатамі і гасцямі таварыш М. С. Хрушчоў.

Па справаздачы Цэнтральнага Камітэта КПСС з'езд аднагалосна прыняў пастанову, у якой цалкам і поўнасцю адобрыў палітычны курс і практычную дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС у галіне ўнутранай і знешняй палітыкі. З'езд адобрыў вывады і прапановы, выкладзеныя ў справаздачах Цэнтральнага Камітэта КПСС.

З'езд выбраў камісію па падрыхтоўцы праекта рэзалюцыі XXII з'езда партыі па справаздачы Цэнтральнага Камітэта КПСС і разгляду паправак і дапаўненняў да праекта Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

З'езд аднагалосна зацвердзіў справаздачу Цэнтральнай Рэвізійнай Камісіі КПСС.

28 кастрычніка на ранішнім пасяджэнні з дакладам аб зменах у Статуце КПСС выступіў сакратар ЦК КПСС тав. Ф. Р. Казлоў.

З'езд віталі горача сустрэтыя дэлегатамі і гасцямі прадстаўнікі зарубежных камуністычных і рабочых партый.

Затым з'езд пераходзіць да абмеркавання даклада аб зменах у Статуце КПСС.

На вячэрнім пасяджэнні з'езд працягваў абмеркаванне даклада аб зменах у Статуце КПСС. На пасяджэнні выступілі таварышы: В. С. Тоўсцікаў — другі сакратар Ленінградскага абкома КПСС, Ф. І. Голікаў — начальнік Галоўнага палітычнага ўпраўлення Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, С. К. Тока — першы сакратар Тувінскага абкома КПСС, О. П. Колчына — другі сакратар Маскоўскага абкома КПСС, В. Е. Чарнышоў — першы сакратар Прыморскага крайкома КПСС, А. В. Басаў — першы сакратар Растоўскага абкома КПСС.

З'езд віталі горача сустрэтыя дэлегатамі і гасцямі прадстаўнікі зарубежных камуністычных і рабочых партый таварышы: Поль Вержэс — першы сакратар Рэюньёнскай камуністычнай партыі, Гудмундур Вігфусон — член Палітбюро ЦК Адзінай сацыялістычнай партыі Ісландыі, Хосе Санчас Вердэ — сакратар ЦК Камуністычнай партыі Сальвадора, Хуан Дукоудрай — сакратар ЦК Дамініканскай народна-сацыялістычнай партыі, Рубен Кастэльянас — сакратар ЦК Народнай партыі Панамы.

Заключнае слова М. С. ХРУШЧОВА

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.).

Але калі прэзідэнт Злучаных Штатаў Амерыкі гаворыць аб неабходнасці даганяць Савецкі Саюз, то дзяржаўны сакратар ЗША пан Раск усё яшчэ працягвае заклікаць да правядзення палітыкі «з пазіцыі сілы». Некалькі дзён назад ён заявіў: «Пан Хрушчоў павінен ведаць, што мы (гэта значыць Злучаныя Штаты Амерыкі) моцныя». Ён даў зразумець, што заходнія дзяржавы маюць намер і ў далейшым размаўляць з намі «з пазіцыі сілы». Атрымліваецца так, што правая рука не ведае, што робіць левая.

Не, яўна не ў тым напрамку працуе думка ў некаторых заходніх дзеячоў. Калі імкнуцца да таго, каб мір быў не толькі зацішшам або часовай перадышкай паміж войнамі, то павінна быць створана такое становішча, калі развязванне вайны было б назаўсёды выключана.

Савецкі Саюз далёкі ад таго, каб дыктаваць іншым дзяржавам сваю волю і ўмовы. Нават дабіўшыся бясспрэчнай перавагі ў галіне ракетна-ядзернай зброі, мы прапанавалі ўсеагульнае і поўнае раззбраенне, знішчэнне ядзернай зброі пад самым строгім міжнародным кантролем. Больш таго, Савецкі Саюз у аднабаковым парадку ажыццявіў значнае скарачэнне сваіх Узброеных Сіл, ліквідаваў свае ваенныя базы за рубяжом і правёў рад іншых мерапрыемстваў у гэтым напрамку.

Як вядома, ЗША, Англія і Францыя не толькі не ўзялі прыклад з Савецкага Саюза, але за апошні час яшчэ мацней разгарнулі гонку ўзбраенняў, пачалі павялічваць свае арміі, праводзіць ваенныя манеўры паблізу нашых граніц. Яны адкрыта пачалі пагражаць нам вайной з-за германскага мірнага дагавору.

Перад наяўнасцю прамых пагроз і небяспекі ўзнікнення вайны Савецкі Саюз быў вымушаны прыняць неабходныя меры для ўмацавання сваёй абароназдольнасці, для абароны савецкага народа, народаў усёй вялікай садружнасці краін сацыялізма.

Мы былі пастаўлены перад неабходнасцю ўдасканальваць сваю тэрмаядзерную зброю і правесці выпрабаванні яе новых узораў. Гэта рашэнне Савецкага ўрада, прынятае ў абстаноўцы сур'ёзнага абвастрэння міжнароднай напружанасці, сустрэла разуменне ва ўсіх, каму дараг мір, хто не хоча закрываць вочы на небяспечныя падкопы ворагаў міру. **(Працяглыя апладысменты).**

Прымаючы гэта рашэнне, Савецкі ўрад, вядома, улічваў, што не ўсе адразу правільна зразумеюць прычыны, якія вымусілі нас аднавіць выпрабаванні. Сапраўды, цяпер і сумленныя людзі выказваюць заклапочанасць з прычыны вынікаў праводзімых ядзерных выбухаў. Ад некаторых з іх я атрымліваю пісьмы і тэлеграмы. У нас няма падстаў сумнявацца ў шчырасці гэтых людзей, якія баяцца, што ядзерныя выбухі могуць заразіць атмасферу.

Гэтым людзям мы гаворым: паважаныя сябры, паважаныя панове! Народы сацыялістычных краін больш за ўсё хацелі б, каб неба нашай планеты было чыстым і ясным. Мы жывём і працуем для таго, каб стварыць светлую будучыню для народаў, ператварыць зямлю ў квітнеючы сад. У нас, як і ў вас, ёсць дзеці, унукі і нават праўнукі. Мы клапоцімся не толькі аб іх сённяшнім, але і заўтрашнім дні. Павінен сказаць, што нашы вучоныя робяць усё неабходнае, каб звесці да мінімуму шкодныя вынікі выпрабаванняў.

Але мы не можам не праводзіць гэтых выпрабаванняў, у той час калі імперыялісты Злучаных Штатаў, Англіі, Францыі, Заходняй Германіі рыхтуюцца знішчыць не толькі сацыялістычныя заваёвы, але і народы нашых краін. Яны ж пагражаюць не толькі заражэннем атмасферы, а хочуць пазбавіць жыцця мільёны людзей.

Перад наяўнасцю рэальнай пагрозы нашай бяспецы савецкія людзі не маглі адмовіцца ад мер, якія ўмацоўваюць абаронную магутнасць Савецкага Саюза, усёй садружнасці сацыялістычных краін. Мы аказаліся б няздольнымі, як кіраўнікі, калі б не ўдасканальвалі ўсе сродкі абароны, неабходныя для бяспекі Савецкай дзяржавы. **(Працяглыя апладысменты).**

Даводзіцца шчыра шкадаваць, што некаторыя сумленныя людзі за рубяжом пакуль яшчэ не змаглі разабрацца ў складанай міжнароднай абстаноўцы. Імперыялістычная прапаганда выкарыстоўвае гуманныя пачуцці гэтых людзей, каб праз іх перашкодзіць нам удасканальваць неабходныя сродкі абароны, каб аблегчыць сабе падрыхтоўку новай вайны супраць нас.

Умацоўваючы абарону Савецкага Саюза, мы дзейнічаем не толькі ў сваіх інтарэсах, але і ў інтарэсах усіх міралюбівых народаў, усяго чалавецтва. Калі ворагі міру пагражаюць нам сілай, ім павінна быць і будзе проціпастаўлена сіла і прытым больш унушальная. **(Бурныя апладысменты).** Калі хто-небудзь гэтага яшчэ не разумее сёння, то ён зразумее гэта заўтра. **(Апладысменты).**

Мы яшчэ раз звяртаем увагу кіруючых дзеячоў Злучаных Штатаў Амерыкі, Англіі, Францыі, Заходняй Германіі і іншых краін, што самае разумнае — гэта выкінуць за борт палітыку «з пазіцыі сілы» і «халоднай вайны». **(Апладысменты).** У міжнародных справах трэба праводзіць рэалістычную палітыку мірнага суіснавання. **(Апладысменты).**

А гэта значыць, што трэба лічыцца з тым рэальным фактам, што на нашай планеце побач з капіталістычным светам паспяхова развіваюцца і з году ў год мацнеюць краіны сусветнай сацыялістычнай сістэмы. Не бачыць гэтага, не лічыцца з гэтым у нашы дні было б проста смешна і недальнабачна.

Імперыялістам не падабаецца, што растуць і развіваюцца сацыялістычныя краіны. Яны хацелі б абмежаваць нас, як дзяцей павучаць, як нам лепш жыць на свеце. Імперыялісты ж лічаць Савецкую ўладу незаконнанароджаным дзіцем. І яны ніяк не могуць змірыцца з тым, што мы цяпер ужо настолькі выраслі, што не толькі вучымся, але можам многаму і іншых навучыць. Тут, як бачыце, таксама супярэчнасці паміж старым і новым. Мы, зразумела, не можам і не станем жыць так, як гэтага хочацца імперыялістам. А яны нездаволены, пагражаюць нам, маўляў, вось я цябе дубцом. Але калі яны палезуць на нас з дубчыкам, то мы іх — цэлым венікам! **(Бурныя апладысменты).**

Калі гаварыць сур'ёзна, то для дзяржаў з розным ладам самым разумным было б мірна суіснаваць, наладжваць добрасуседскія адносіны. Сусед жа — гэта не тое, што жонка або муж, якія выбіраюць адзін аднаго па згодзе абодвух. Суседства не выбіраюць, яно не залежыць ад нашых жаданняў. Вось, напрыклад, наша краіна мае на поўдні такога суседа, як цяперашні Іран, правіцелі якога вядуць зусім не добрасуседскую палітыку. Калі б гэта залежала ад нас, напэўна, мы падабралі б сабе суседа больш прыемнага. Думаю, што правіцелі Ірана таксама лічылі б за лепшае мець іншага суседа. Але гісторыя склалася такім чынам, што нашы краіны апынуліся побач, па-суседству. І нічога не зробіш, прыходзіцца лічыцца з тым, як склалася рэальнае становішча. Нельга ўмешвацца ў справы суседзяў і дазваляць ім умешвацца ў свае справы. **(Апладысменты).**

Хачу крыху падрабязней выказацца па такому важнаму тэарэтычнаму і палітычнаму пытанню, як пытанне аб характарыстыцы сучаснага імперыялізму і аб мірным суіснаванні дзяржаў з розным сацыяльным ладам.

Мірнае суіснаванне дзяржаў з розным сацыяльным і палітычным ладам з'яўляецца важнейшым пытаннем сучаснасці. На зямным шары існуюць дзяржавы, якія складаюць дзве розныя сусветныя сістэмы — сацыялістычную і капіталістычную. Пры ўсёй сіле сучаснай навукі немагчыма разрэзаць зямны шар на часткі, выдзеліць для кожнай з гэтых сістэм сваё пэўнае месца, так сказаць, развесці іх. Так што суіснаванне дзяржаў з розным сацыяльным і палітычным ладам — гэта гістарычны факт.

Паміж дзвюма сацыяльнымі сістэмамі ідзе вострая барацьба, спрэчка: якая сістэма лепшая, якая з іх больш дае даброт для людзей. Як жа вырашыць спрэчку паміж гэтымі рознымі сістэмамі — шляхам вайны або ў мірным эканамічным спаборніцтве? Калі не ставіць задачы вырашаць спрэчныя пытанні, якія ўзнікаюць ва ўзаемаадносінах паміж дзяржавамі, шляхам ваенных канфліктаў, то гэта і азначае прызнаць мірнае суіснаванне дзяржаў з розным ладам. Сацыяльна-палітычны лад у кожнай дзяржаве — гэта ўнутраная справа народа, і самі народы павінны вырашаць і вырашаюць гэта пытанне так, як яны гэтага хочуць.

Некаторыя нападаюць на нас, абвінавачваючы ў тым, быццам мы спрашчаем або змякчаем ацэнку міжнароднай абстаноўкі, калі падкрэсліваем неабходнасць мірнага суіснавання ў сучасных умовах. Нам гавораць, што хто робіць упор на мірным суіснаванні, нібыта праяўляе нейкую недаацэнку сутнасці імперыялізму і нават упадае ў супярэчнасць з ленінскай ацэнкай імперыялізму.

Класічнае азначэнне імперыялізму, дадзенае Уладзімірам Ільічом Леніным, добра вядома. Гэта ленінскае азначэнне імперыялізму ўскрывае рэакцыйны агрэсіўны характар імперыялізму, як апошняй стадыі капіталізму. Імперыялізм непарыўна звязан з войнамі, з барацьбой за падзел і перадзел свету, за заняволенне народаў, закабаленне іх манапалістычным капіталам. Ён здольны на любыя авантуры.

Гэта ацэнка сутнасці імперыялізму захоўвае ўсю сваю сілу і цяпер. Наша партыя не толькі не адмаўляе гэтай ацэнкі; яна пацвярджае яе, зыходзячы з гэтай ацэнкі ва ўсёй сваёй палітыцы, пры распрацоўцы стратэгіі і тактыкі рэвалюцыйнай барацьбы, што перакanаўча паказана ў праекце нашай новай Праграмы. Разам з тым партыя, калі яна стаіць на аснове творчага марксізма-ленінізма, абавязана ўлічваць тыя вялікія змены ў свеце, якія адбыліся з таго часу, як Ленін даў аналіз імперыялізму.

Мы перажываем перыяд, калі ёсць дзве сусветныя сістэмы, калі сусветная сістэма сацыялізма хутка развіваецца і ўжо недалёка той час, калі яна перавысіць сусветную капіталістычную сістэму і ў сферы вытворчасці матэрыяльных даброт. Што датычыць навукі і культуры, то па раду галін краіны сусветнай сацыялістычнай сістэмы ўжо значна перавысілі краіны капіталізму. У цяперашні час сусветная сацыялістычная сістэма больш магутная за краіны імперыялізму і ў ваенных адносінах.

Пры такім становішчы нельга сцвярджаць, што ў свеце за апошнія дзесяцігоддзі нічога не адбылося і нічога не змянілася. Так могуць рабіць толькі людзі, міма якіх праходзіць жыццё, якія не бачаць вялікіх перамен у суадносінах сіл на сусветнай арэне.

Сапраўды, сутнасць імперыялізму, яго агрэсіўны характар не змяніліся. Але магчымасці для яго цяпер ужо іншыя, чым у перыяд непадзельнага яго панавання. Цяпер становішча такое, што імперыялізм не можа ўсім дыктаваць сваю волю і бесперашкодна праводзіць сваю агрэсіўную палітыку.

На шляху захопніцкіх імкненняў імперыялістаў да перадзелу свету, да заняволення іншых народаў стаяць несакрушальныя сілы сусветнай сацыялістычнай сістэмы і перш за ўсё Савецкага Саюза. **(Працяглыя апладысменты).** Гэтыя сілы абмяжоўваюць воўчыя апетыты імперыялістаў. За мір змагаюцца сотні мільёнаў людзей у міралюбівых краінах, за мір выступаюць усе народы. У гэтым галоўнае. Гэта трэба разумець. **(Апладысменты).**

Каб выказаная мною думка была больш даходлівай, спашлюся на такі прыклад. Тыгр — драпежная жывёліна, і ён застаецца такім, пакуль не здохне. Але вядома, што тыгр ніколі не нападае на слана. Чаму? Мяса ж слана, як відаць, не менш смачнае, чым мяса якой-небудзь іншай жывёліны, і тыгр, напэўна, не супраць быў бы паласавацца ім. Аднак ён баіцца напасці на слана, таму што слон мацнейшы за тыгра. Калі нейкі шалёны тыгр і нападзе на слана, ён напэўна загіне, слон яго затопча. **(Ажыўленне ў зале. Апладысменты).**

У кінакарцінах з жыцця Афрыкі і Азіі вы, напэўна, бачылі, як каралі, прынцы, раджы і іншыя імянітыя асобы палююць на тыграў са сланоў. Яны гэта робяць таму, што ведаюць — такі спосаб палявання на тыгра не небяспечны. І калі працягваць гэта параўнанне, то трэба сказаць, што Савецкі Саюз, краіны сацыялістычнага лагера цяпер дужэйшыя для імперыялістаў, чым слон для тыгра. **(Ажыўленне ў зале. Апладысменты).**

Прыкладна такое ж становішча і з імперыялізмам: цяпер імперыялісты вымушаны не столькі па сваёй разважнасці, колькі, калі так можна сказаць, па інстынкту самазахавання лічыцца з тым, што яны не могуць беспакарана ўсіх душыць, грабіць, занявольваць. Магутныя сілы, якія стаяць цяпер на шляху імперыялізму, прымушаюць імперыялістаў лічыцца з гэтымі сіламі. Імперыялісты разумеюць, што калі яны развяжуць сусветную вайну, то ў ёй немінуча загіне ненавісны народу імперыялістычны лад. **(Працяглыя апладысменты).**

У наш час магутнасць сусветнай сістэмы сацыялізма ўзрасла як ніколі. Яна аб'ядноўвае ўжо звыш трэці чалавецтва, і сілы яе хутка растуць, яна з'яўляецца вялікай апорай міру ва ўсім свеце. **(Апладысменты).** Прынцып мірнага суіснавання паміж дзяржавамі розных сацыяльных сістэм набывае ў сучасных умовах жыццёвае значэнне.

Гэтага не разумеюць толькі безнадзейныя дагматыкі, якія, завучыўшы агульныя формулы аб імперыялізме, упарта адварочваюцца ад жыцця. Іменна на такіх пазіцыях па-ранейшаму застаецца цвердалобы Молатаў. Ён і да яго падобныя не разумеюць змен у сусветнай абстаноўцы, новых з'яў у жыцці, яны плятуцца ў хвасце падзей, даўно ператварыліся ў тормаз, у баласт. **(Апладысменты).**

* * *

Таварышы!

У Справаздачы Цэнтральнага Камітэта, а таксама ў выступленнях дэлегатаў з'езда гаварылася аб памылковай пазіцыі кіраўніцтва Албанскай партыі працы, якое стала на шлях барацьбы супраць лініі XX з'езда нашай партыі, на шлях падрыву асноў дружбы з Савецкім Саюзам і іншымі сацыялістычнымі краінамі.

У сваіх выступленнях прадстаўнікі брацкіх партый заяўлялі, што яны падзяляюць нашу трывогу за стан спраў у Албанскай партыі працы і рашуча асуджаюць небяспечныя дзеянні яе кіраўнікоў, якія наносяць шкоду карэнным інтарэсам албанскага народа, справе згуртаванасці ўсёй сацыялістычнай садружнасці. Выступленні дэлегатаў і прадстаўнікоў брацкіх партый пераканаўча пацвярджаюць, што Цэнтральны Камітэт нашай партыі зрабіў зусім правільна, калі прынцыпова і адкрыта далажыў з'езду аб ненармальным стане савецка-албанскіх адносін.

Мы абавязаны былі зрабіць гэта таму, што нашы шматразовыя спробы нармалізаваць адносіны з Албанскай партыяй працы, на жаль, не далі ніякіх вынікаў. Хачу падкрэсліць, што Цэнтральны Камітэт нашай партыі праявіў максімум цярплівасці і зрабіў усё ад яго залежачае, каб наладзіць добрыя адносіны паміж нашымі партыямі.

Члены Прэзідыума ЦК КПСС неаднаразова спрабавалі сустрэцца з албанскімі кіраўнікамі, каб абмеркаваць узнікшыя пытанні. Яшчэ ў жніўні мінулага года мы двойчы звярталіся да албанскіх кіраўнікоў з прапановай аб сустрэчы, але яны ўхіліліся ад яе. Гэтак жа ўпарта адмаўляліся яны ад перагавораў з намі і ў час Маскоўскай Нарады брацкіх партый у лістападзе мінулага года.

Калі па намаганню ЦК КПСС такая сустрэча ўсё ж адбылася, Энвер Ходжа і Мехмет Шэху сарвалі яе і перайшлі да дзеянняў, якія нельга кваліфікаваць інакш, як правакацыйныя. Кіраўнікі Албанскай партыі працы дэманстратыўна пакінулі лістападаўскую Нараду, паказаўшы сваё нежаданне лічыцца з калектыўнай думкай брацкіх партый. На нашы наступныя прапановы сустрэцца, абмяняцца думкамі, ліквідаваць рознагалоссі яны зноў адказалі грубай адмовай і ўзмацнілі кампанію нападак і паклёпу супраць нашай партыі, яе Цэнтральнага Камітэта.

Кіраўнікі Албанскай партыі працы не грэбуюць ніякімі сродкамі, каб утаіць ад свайго народа праўду аб тым, што робіцца нашай партыяй, нашым народам. Албанія — адзіная краіна сацыялістычнага лагера, дзе не апублікаван поўнасцю праект Праграмы КПСС. Албанская прэса надрукавала толькі асобныя кавалкі праекта, наўмысна ствараючы скажонае ўяўленне аб дзейнасці нашай партыі. Гэты факт гаворыць сам за сябе. Бо нават праціўнікі камунізма, і тыя не змаглі абысці маўчаннем нашу Праграму.

Нам зразумела, чаму албанскія кіраўнікі ўтойваюць Праграму КПСС ад сваёй партыі і народа. Яны, як агню, баяцца праўды. Праграма партыі — гэта наша святыня, гэта — пуцяводная зорка ў будаўніцтве камунізма.

Калі б яны яе поўнасцю апублікавалі, то працоўныя Албаніі ўбачылі б, дзе паклёп, а дзе праўда, убачылі б, што ўся дзейнасць нашай партыі, яе планы адпавядаюць кроўным інтарэсам народаў, у тым ліку інтарэсам дружалюбнага нам албанскага народа. **(Працяглыя апладысменты).**

Наша вялікая партыя не раз падвяргалася жорсткім і брудным нападкам з боку прамых і скрытых ворагаў камунізма. Але трэба прама сказаць, што мы не памятаем выпадку, калі хто-небудзь з такой галавакружнай хуткасцю перайшоў ад выказванняў і клятваў у вечнай дружбе да раз'юшанага антысавецкага паклёпу, як гэта зрабілі албанскія кіраўнікі.

Відаць, такім шляхам яны разлічваюць падрыхтаваць глебу для таго, каб заслужыць сабе права на падачкі імперыялістаў. Імперыялісты заўсёды гатовы заплаціць трыццаць срэбранікаў тым, хто ўносіць раскол у рады камуністаў. Але срэбранікі ніколі і нікому не прыносілі нічога, акрамя ганьбы. **(Апладысменты).**

Зразумела, што Цэнтральны Камітэт нашай партыі не мог не сказаць з'езду ўсёй праўды аб заганнай пазіцыі кіраўніцтва Албанскай партыі працы. Калі б мы не зрабілі гэтага, яны і далей паказвалі б справу такім чынам, быццам Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза баіцца паведаміць партыі аб рознагалоссях з кіраўніцтвам Албанскай партыі працы. Наша партыя, савецкі народ павінны ведаць, як паводзяць сябе албанскія кіраўнікі. І няхай з'езд, які ўпаўнаважан гаварыць ад імя ўсёй партыі, вызначыць адносіны да гэтага пытання, выкажа сваю аўтарытэтную думку.

На нашым з'ездзе была падкрэслена гатоўнасць нармалізаваць адносіны з Албанскай партыяй працы на прынцыповай марксісцка-ленінскай аснове. Як адказалі на гэта албанскія кіраўнікі? Яны грымнулі крыклівай заявай, у якой паліваюць гразёю нашу партыю, яе Цэнтральны Камітэт.

Кіраўнік дэлегацыі Камуністычнай партыі Кітая таварыш Чжоу Энь-лай у сваім выступленні выказаў неспакой з прычыны адкрытай пастаноўкі на нашым з'ездзе пытання аб албана-савецкіх адносінах. Наколькі мы разумеем, галоўным у яго заяве была трывога, што цяперашні стан нашых адносін з Албанскай партыяй працы можа зрабіць уплыў на згуртаванасць сацыялістычнага лагера.

Мы падзяляем неспакой нашых кітайскіх сяброў, цэнім іх клопаты аб умацаванні адзінства. Калі кітайскія таварышы жадаюць прыкласці свае намаганні для нармалізацыі адносін Албанскай партыі працы з брацкімі партыямі, то наўрад ці хто-небудзь можа садзейнічаць вырашэнню гэтай задачы лепш, чым Камуністычная партыя Кітая. Гэта сапраўды пайшло б на карысць Албанскай партыі працы, адпавядала б інтарэсам усёй садружнасці сацыялістычных краін. **(Працяглыя апладысменты).**

Правільна, вядома, што камуністы павінны наладжваць свае міжпартыйныя адносіны так, каб не даваць ворагу ніякага пралазу. Але гэтым патрабаваннем, на жаль, груба пагрэбавалі албанскія кіраўнікі. Яны ўжо даўно адкрыта атакуюць лінію XX з'езда, даючы буржуазнай прэсе пажытак для разнастайных спекуляцый. Не хто іншы, як албанскія кіраўнікі на ўсіх скрыжаваннях трубяць аб сваёй асобай пазіцыі, аб сваіх асобых поглядах, якія адрозніваюцца ад поглядаў нашай партыі і іншых брацкіх партый. Гэта наглядна праявілася на IV з'ездзе Албанскай партыі працы і асабліва ў апошні час.

Чаму албанскія кіраўнікі разгарнулі барацьбу супраць рашэнняў XX з'езда нашай партыі? Што яны бачаць у іх крамольнага?

У першую чаргу, албанскім кіраўнікам не па душы рашучае асуджэнне культу асобы Сталіна і яго шкодных вынікаў. Ім не падабаецца, што мы рашуча асудзілі самавольства, злоўжыванне ўладай, ад якіх пацярпела многа невінаватых людзей і сярод іх вядомыя прадстаўнікі старой гвардыі, якія разам з Леніным стварылі першую ў свеце пралетарскую дзяржаву. Албанскія кіраўнікі не могуць без раздражнення і злосці гаварыць аб тым, што ў нас назаўсёды пакончана з такім становішчам, калі адзін чалавек па свайму самавольству вырашаў важнейшыя пытанні жыцця нашай партыі і краіны. **(Працяглыя апладысменты).**

Сталіна ўжо няма ў жывых, але мы лічылі патрэбным развянчаць ганебныя метады кіраўніцтва, якія працвіталі ў абстаноўцы культу яго асобы. Наша партыя робіць гэта для таго, каб такія з'явы ніколі больш не паўтарыліся.

Ленінскі курс XX з'езда КПСС, падтрыманы брацкімі партыямі, здавалася б, павінен быў атрымаць падтрымку і з боку кіраўніцтва Албанскай партыі працы, таму што культ асобы несумяшчальны з марксізмам-ленінізмам. На самай справе албанскія кіраўнікі ўзнялі на шчыт культ асобы Сталіна, разгарнулі жорсткую барацьбу супраць рашэнняў XX з'езда КПСС, імкнучыся звесці сацыялістычныя краіны з гэтага правільнага курсу. Гэта, зразумела, не выпадкова. Усё тое заганнае, што было ў нас у перыяд культу асобы, усё гэта ў горшым выглядзе праяўляецца ў Албанскай партыі працы. Цяпер ужо ні для каго не сакрэт, што албанскія кіраўнікі трымаюцца ва ўладзе, ужываючы насілле і самавольства.

У Албанскай партыі працы ўжо доўгі час існуе ненармальная, заганная абстаноўка, у якой кожны непажаданы кіраўніцтву чалавек можа падвергнуцца жорсткім рэпрэсіям.

Дзе цяпер тыя албанскія камуністы, якія стваралі партыю, змагаліся супраць італьянскіх і нямецка-фашысцкіх захопнікаў? Амаль усе яны сталі ахвярамі крывавых злачынстваў Мехмета Шэху і Энвера Ходжа.

ЦК КПСС атрымаў не адно пісьмо ад албанскіх камуністаў, якія звярталіся да нас з просьбай утрымаць албанскіх кіраўнікоў ад расправ над лепшымі сынамі і дочкамі Албанскай партыі працы. Дэлегаты з'езда могуць самі скласці ўяўленне аб маральным аблічча албанскіх кіраўнікоў, азнаёміўшыся з некаторымі з гэтых пісьмаў.

Албанскія кіраўнікі папракаюць нас у тым, быццам мы ўмешваемся ва ўнутраныя справы Албанскай партыі працы. Хачу бы сказаць, у чым выявілася гэта так званае ўмяшанне.

Некалькі год назад ЦК КПСС звяртаўся да албанскіх кіраўнікоў з хадайніцтвам адносна лёсу былога члена Палітбюро ЦК Албанскай партыі працы Ліры Гега, якая разам са сваім мужам была прыгаворана да пакарання смерцю. Гэта жанчына на працягу раду год уваходзіла ў склад кіруючых органаў Албанскай партыі працы, прымала ўдзел у вызваленчай барацьбе албанскага народа. Звяртаючыся тады да албанскіх кіраўнікоў, мы зыходзілі з меркаванняў гуманнага парадку, з імкнення не дапусціць расстрэлу жанчыны, ды да таго ж яшчэ цяжарнай. Мы лічылі і лічым, што як брацкая партыя мы мелі права сказаць сваю думку па гэтаму пытанню. Бо нават у самыя чорныя часы разгулу рэакцыі царскія сатрапы, якія мучылі рэвалюцыянераў, не адважваліся караць смерцю цяжарных жанчын. А тут, у сацыялістычнай краіне, вынеслі смяротны прыгавор і пакаралі смерцю жанчыну, якая рыхтавалася стаць маці, праявілі нічым не апраўданую жорсткасць. **(Рух у зале. Воклічы: «Ганьба! Ганьба!»).**

Цяпер у Албаніі падвяргаюць рэпрэсіям сумленных людзей толькі за тое, што яны адважваюцца выступаць у абарону савецка-албанскай дружбы, аб якой так пышна і квяціста любяць гаварыць албанскія кіраўнікі.

Таварышы Ліры Белішова і Коча Ташко, вядомыя дзеячы Албанскай партыі працы, былі не толькі выключаны з саставу ЦК Албанскай партыі працы, але іх цяпер адкрыта называюць ворагамі партыі і народа. І ўсё гэта толькі таму, што Ліры Белішова і Коча Ташко мелі мужнасць сумленна і адкрыта выказаць сваю нязгоду з палітыкай албанскіх кіраўнікоў, выступілі за згуртаванасць Албаніі з Савецкім Саюзам і іншымі сацыялістычнымі краінамі.

Той, хто сёння выступае за дружбу з Савецкім Саюзам, з КПСС, разглядаецца албанскімі кіраўнікамі як вораг.

Як жа ўсё гэта сумясціць з клятвамі і запэўненнямі Шэху і Ходжа ў дружалюбных пачуццях да КПСС і Савецкага Саюза? Як відаць, усе іх разглагольстваванні аб дружбе — толькі крывадушнасць і ашуканства.

Вось якая абстаноўка пануе ў Албанскай партыі працы, вось чаму албанскія кіраўнікі выступаюць супраць ленінскага курсу XX з'езда партыі. Бо пакончыць з культам асобы для Шэху, Ходжа і іншых азначала б па сутнасці адмовіцца ад камандных пасад у партыі і дзяржаве. А гэта яны не хочуць зрабіць. Але мы ўпэўнены ў тым, што настане такі час, калі албанскія камуністы, албанскі народ скажуць сваё слова, і тады албанскім кіраўнікам прыдзецца трымаць адказ за тую шкоду, якую яны нанеслі сваёй краіне, свайму народу, справе будаўніцтва сацыялізма ў Албаніі. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

Таварышы! Наша партыя будзе, як і раней, весці барацьбу супраць рэвізіяністаў усіх масцей. Цвёрда прытрымліваючыся прынцыпаў Дэкларацыі і Заявы нарад марксісцка-ленінскіх партый, мы выкрывалі і будзем неаслабна выкрываць рэвізіянізм, які знайшоў сваё выяўленне ў праграме Саюза камуністаў Югаславіі. Мы будзем таксама пастаянна змагацца з дагматызмам і з усімі іншымі адступленнямі ад марксізма-ленінізма. **(Апладысменты).**

* * *

Таварышы! XXII з'езд можна з поўным правам назваць з'ездам маналітнага адзінства ленінскай партыі, поўнай аднадушнасці і згуртаванасці. Ворагаў палохае мацнеючае адзінства нашых радоў. Яны спрабуюць спекуляваць на тым факце, што наш з'езд удзяліў значную ўвагу абмеркаванню шкодных вынікаў культу асобы, а таксама канчатковаму выкрыццю антыпартыйнай фракцыйнай групы. Але дарэмныя такія патугі ворагаў камунізма, нічога яны на гэтым не выйграюць.

Адрозненне марксісцка-ленінскіх партый ад усіх іншых палітычных партый заключаецца ў тым, што камуністы, не вагаючыся, смела выяўляюць і ліквідуюць недахопы і хібы ў сваёй рабоце. Крытыка, няхай нават самая вострая, дапамагае нашаму руху ўперад. Гэта прыкмета сілы Камуністычнай партыі, сведчанне яе непахіснай веры ў сваю справу. **(Працяглыя апладысменты).**

Многія таварышы, якія тут выступалі, гнеўна асуджалі антыпартыйную падрыўную дзейнасць кучкі фракцыянераў на чале з Молатавым, Кагановічам, Малянковым. Уся наша партыя, увесь народ адкінулі гэтых адшчапенцаў, якія супраціўляліся ўсяму новаму, дабіваліся аднаўлення заганных метадаў, што панавалі пры культце асобы. Яны хацелі вярнуцца да тых цяжкіх для нашай партыі і краіны часоў, калі ніхто не быў застрахаваны ад самавольства і рэпрэсій. Так, Молатаў і іншыя хацелі іменна гэтага.

Мы рашуча адхіляем такія, з дазволу сказаць, метады кіраўніцтва. Мы стаім і будзем цвёрда стаяць за тое, каб унутрыпартыйныя справы вырашаліся на аснове ленінскіх норм, на аснове метадаў перакання і шырокага дэмакратызму. **(Апладысменты).** Самая моцная зброя партыі — яе ідэйнасць, вялікае вучэнне марксізма-ленінізма, якое прынесла многа слаўных перамог партыі, савецкаму народу, усяму міжнароднаму камуністычнаму руху. **(Працяглыя апладысменты).**

Ці магчыма з'яўленне розных думак унутры партыі ў асобныя перыяды яе дзейнасці, асабліва на пераломных этапах? Магчыма. Што ж рабіць з тымі, хто выказвае сваю думку, якая адрозніваецца ад іншых? Мы стаім за тое, каб у такіх выпадках ужываліся не рэпрэсіі, а ленінскія метады пераканання і растлумачэння. **(Апладысменты).**

Напомню такі эпізод з гісторыі нашай партыі. Напярэдадні Кастрычніка, у рашаючыя дні, калі стаяла пытанне аб тым, быць ці не быць Вялікай сацыялістычнай рэвалюцыі, Зіноўеў і Каменеў выступілі ў друку супраць намечанага партыяй узброенага паўстання, раскрылі перад ворагамі планы Цэнтральнага Камітэта партыі бальшавікоў. Гэта было здрадай справе рэвалюцыі.

Уладзімір Ільіч Ленін выкрыў Зіноўева і Каменева, запатрабаваў выключэння іх з партыі. Далейшае развіццё рэвалюцыі поўнасцю пацвердзіла правільнасць ленінскага курсу на ўзброенае паўстанне. Калі Зіноўеў і Каменеў пазней заявілі, што яны памыляліся, прызналі сваю віну, Ленін праявіў да іх вялікую вялікадушнасць і сам паставіў пытанне аб аднаўленні іх у кіраўніцтве партыі.

Уладзімір Ільіч цвёрда праводзіў лінію разгортвання ўнутрыпартыйнай дэмакратыі. Ён абапіраўся на шырокія масы камуністаў і беспартыйных.

У гады пасля смерці Леніна ленінскія нормы партыйнага жыцця былі груба скажоны ў абстаноўцы культу асобы Сталіна. Сталін узвёў у норму ўнутрыпартыйнага і дзяржаўнага жыцця абмежаванні ўнутрыпартыйнай і савецкай дэмакратыі. Ён груба парушаў ленінскія прынцыпы кіраўніцтва, дапускаў самавольства і злоўжыванне ўладай.

Сталін мог паглядзець на таварыша, з якім сядзеў за адным сталом, і сказаць: «Нешта ў вас вочы сёння бегаюць». І пасля гэтага ўжо можна было лічыць, што таварыш, у якога нібыта бегалі вочы, узяты на падазрэнне.

Таварышы дэлегаты! Хачу расказаць з'езду, як аднеслася антыпартыйная група да прапановы паставіць на XX з'ездзе партыі пытанне аб злоўжываннях уладай у перыяд культу асобы.

Супраць гэтай прапановы катэгарычна пярэчылі Молатаў, Кагановіч, Малянкоў, Варашылаў і іншыя. У адказ на іх пярэчанні было заяўлена, што калі вы будзеце выступаць супраць пастаноўкі гэтага пытання, то мы спытаем у дэлегатаў з'езда партыі. Мы не сумняваліся, што з'езд выкажацца за абмеркаванне гэтага пытання. Толькі тады яны згадзіліся, і пытанне аб культце асобы было далажана XX з'езду партыі. Але і пасля з'езда фракцыянеры не спынялі сваёй барацьбы, усяляк тармазілі высвятленне справы аб злоўжываннях уладай, баючыся, што тады будзе выяўлена іх роля, як саўдзельнікаў масавых рэпрэсій.

Пачатак масавым рэпрэсіям быў паложаны пасля забойства Кірава. Трэба яшчэ прыкласці нямала намаганняў, каб сапраўды даведацца, хто вінаваты ў яго пагібелі. Чым глыбей мы вывучаем матэрыялы, звязаныя са смерцю Кірава, тым больш узнікае пытанняў. Звяртае на сябе ўвагу той факт, што забойца Кірава раней двойчы быў затрыманы чакістамі каля Смольнага і ў яго была выяўлена зброя. Але па нейчых указаннях абодва разы яго вызвалялі. І вось гэты чалавек аказаўся ў Смольным са зброяй у тым калідоры, па якім звычайна праходзіў Кіраў. І чамусьці атрымалася так, што ў момант забойства начальнік аховы Кірава далёка адстаў ад С. М. Кірава, хоць ён па інструкцыі не меў права адставаць на такую адлегласць ад ахоўваемага.

Вельмі дзіўным з'яўляецца і такі факт. Калі начальніка аховы Кірава везлі на допыт, а яго павінны былі допытваць Сталін, Молатаў і Варашылаў, то па дарозе, як расказаў потым шафёр гэтай машыны, была наўмысна зроблена аварыя тымі, хто павінен быў даставіць начальніка аховы на допыт. Яны аб'явілі, што начальнік аховы загінуў у выніку аварыі, хоць на самай справе ён аказаўся забітым суправаджаўшымі яго асобамі.

Такім чынам быў забіты чалавек, які ахоўваў Кірава. Затым расстралялі тых, хто яго забіў. Гэта, відаць, не выпадковасць, гэта прадуманае злачынства. Хто гэта мог зрабіць? Цяпер вядзецца дакладнае вывучэнне акалічнасцей гэтай складанай справы.

Аказалася, што жывы шафёр, які вёў машыну, што дастаўляла начальніка аховы С. М. Кірава на допыт. Ён расказаў, што, калі ехалі на допыт, побач з ім у кабіне сядзеў работнік НКУС. Машына была грузавая. (Вядома, вельмі дзіўна, чаму іменна на грузавой машыне везлі гэтага чалавека на допыт, як быццам у даным выпадку не знайшлося іншай машыны для гэтага. Відаць, усё было прадугледжана загадзя, у дэталях). Два іншыя работнікі НКУС былі ў кузаве машыны разам з начальнікам аховы Кірава.

Шафёр расказаў далей. Калі яны ехалі па вуліцы, чалавек, што сядзеў побач з ім, раптам вырваў у яго руль і накіраваў машыну прама на дом. Шафёр выхапіў руль з яго рук і выправіў машыну, і яна толькі бортам ударылася аб сцяну будынка. Потым яму сказалі, што ў час гэтай аварыі загінуў начальнік аховы Кірава.

Чаму ён загінуў, а ніхто з асоб, якія яго суправаджалі, не пацярпеў? Чаму пазней абодва гэтыя работнікі НКУС, што суправаджалі начальніка аховы Кірава, самі аказаліся расстралянымі? Значыць, камусьці трэба было зрабіць так, каб яны былі знішчаны, каб замесці ўсякія сляды.

Многа, вельмі многа яшчэ нявысветленых акалічнасцей гэтай і іншых падобных спраў.

Таварышы! Наш абавязак дакладна і ўсебакова разабрацца ў такіх справах, звязаных са злоўжываннем уладай. Пройдзе час, мы паміром, усе мы смяротныя, але пакуль працуем, мы можам і павінны многае высветліць і сказаць праўду партыі і народу. Мы абавязаны зрабіць усё для таго, каб цяпер устанавіць праўду, таму што чым больш часу пройдзе пасля гэтых падзей, тым цяжэй будзе аднавіць ісціну. Цяпер ужо, як кажуць, мёртвых не вернеш да жыцця. Але трэба, каб у гісторыі партыі аб гэтым было праўдзіва расказана. Гэта трэба зрабіць для таго, каб такія з'явы ў далейшым ніколі не паўтараліся. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

Вы можаце сабе ўявіць, як цяжка было вырашаць такія пытанні, калі ў складзе Прэзідыума ЦК былі людзі, якія самі вінаваты ў злоўжываннях уладай, у масавых рэпрэсіях. Яны ўпарта супраціўляліся ўсім мерам, накіраваным на выкрыццё культу асобы, а затым разгарнулі барацьбу супраць Цэнтральнага Камітэта, хацелі змяніць састаў яго кіраўніцтва, змяніць ленінскую палітыку партыі, курс XX з'езда.

Вядома, яны не хацелі разглядаць такія справы. Вы чулі выступленне тав. Шалепіна. Ён многае расказаў на з'ездзе, але, вядома, расказаў далёка не ўсё, што цяпер ускрылася. Загінулі тысячы ні ў чым не вінаватых людзей, а кожны ж чалавек — гэта цэлая гісторыя. Загінула многа партыйных, дзяржаўных і ваенных дзеячоў.

Вядома, тыя людзі ў Прэзідыуме ЦК, якія былі адказныя за парушэнне законнасці, за масавыя рэпрэсіі, усяляк супраціўляліся выкрыццю самавольства ў перыяд культу асобы, затым яны разгарнулі антыпартыйную фракцыйную барацьбу супраць кіраўніцтва ЦК і перш за ўсё сканцэнтравалі агонь супраць мяне, як Першага сакратара ЦК, паколькі мне ў парадку маіх абавязкаў прыходзілася ставіць гэтыя пытанні. Прыходзілася прымаць удары на сябе і адказваць на гэтыя ўдары. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

Удзельнікі антыпартыйнай фракцыйнай групы хацелі захапіць кіраўніцтва ў партыі і краіне, ліквідаваць тых таварышаў, якія выступалі з выкрыццём злачынных дзеянняў, зробленых у перыяд культу асобы. Антыпартыйная група хацела паставіць да кіраўніцтва Молатава. Тады, вядома, ніякіх выкрыццяў гэтых злоўжыванняў уладай не было б.

Пасля ўжо таго, як адбыўся XX з'езд, які асудзіў культ асобы, антыпартыйная група рабіла ўсё, каб выкрыццё не пайшло далей. Молатаў гаварыў, што ў вялікіх справах бывае дрэннае і добрае. Ён апраўдваў дзеянні, якія былі ў перыяд культу асобы, і прадказваў, што такія дзеянні магчымы, што магчыма іх паўтарэнне ў будучым. Вось які быў курс антыпартыйнай фракцыйнай групы. Гэта не простая памылка. Гэта прадуманая, злачынная, авантурыстычная пазіцыя. Яны хацелі саштурхнуць партыю, краіну з ленінскага шляху, хацелі вярнуцца да палітыкі і метадаў кіраўніцтва перыяду культу асобы. Але яны пралічыліся. Цэнтральны Камітэт, уся наша партыя, увесь савецкі народ далі рашучы адпор антыпартыйнай групе, выкрылі і разграмілі фракцыянераў. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

Тут з пачуццём болю гаварылі пра многіх відных партыйных і дзяржаўных дзеячоў, якія нявінна загінулі.

Ахвярамі рэпрэсій сталі такія відныя военачальнікі, як Тухачэўскі, Якір, Убарэвіч, Корк, Ягораў, Эйдэман і іншыя. Гэта былі заслужаныя людзі нашай арміі, асабліва Тухачэўскі, Якір і Убарэвіч, яны былі віднымі палкаводцамі. А пазней былі рэпрэсіраваны Блюхер і іншыя відныя военачальнікі.

Неяк у зарубежным друку прамільгнула даволі цікавае паведамленне, нібыта Гітлер, рыхтуючы напад на нашу краіну, праз сваю разведку падкінуў сфабрыкаваны дакумент аб тым, што таварышы Якір, Тухачэўскі і іншыя з'яўляюцца агентамі нямецкага генеральнага штаба. Гэты «дакумент», нібыта сакрэтны, трапіў да прэзідэнта Чэхаславакіі Бенеша, і той, у сваю чаргу, кіруючыся, відаць, добрымі намерамі, пераслаў яго Сталіну. Якір, Тухачэўскі і іншыя таварышы былі арыштаваны, а ўслед за тым і знішчаны.

Было знішчана многа выдатных камандзіраў і палітычных работнікаў Чырвонай Арміі. Тут сярод дэлегатаў знаходзяцца таварышы, — я не хачу называць іх імён, каб не наносіць ім болю, — якія па многа год праседзелі ў турмах. Іх «пераконвалі», пераконвалі пэўнымі спосабамі ў тым, што яны або нямецкія, або англійскія або нейкія іншыя шпіёны. І некаторыя з іх «прызнаваліся». Нават у тых выпадках, калі такім людзям аб'яўлялі, што з іх знімаецца абвінавачанне ў шпіянажы, яны ўжо самі настойвалі на сваіх ранейшых паказаннях, таму што лічылі, што лепш ужо стаяць на сваіх ілжывых паказаннях, каб хутчэй скончыліся катаванні, каб хутчэй прыйсці да смерці.

Вось што значыць культ асобы! Вось што азначалі дзеянні Молатава і іншых, якія хацелі адрадзіць заганныя парадкі перыяду культу асобы. Да гэтага хацела вярнуць партыю антыпартыйная група, іменна з гэтай прычыны барацьба супраць іх была такой вострай і цяжкай. Кожны разумеў, што гэта значыць.

Я добра ведаў тав. Якіра. Ведаў і Тухачэўскага, але менш, чым Якіра. У гэтым годзе ў час нарады ў Алма-Аце да мяне прыйшоў яго сын, які працуе ў Казахстане. Ён пытаўся ў мяне пра свайго бацьку. А што я яму мог сказаць? Калі мы на Прэзідыуме ЦК займаліся разглядам гэтых спраў і нам далажылі, што ні Тухачэўскі, ні Якір, ні Убарэвіч не рабілі ніякіх злачынстваў супраць партыі і дзяржавы, то мы тады спыталіся ў Молатава, Кагановіча і Варашылава:

— Вы за тое, каб іх рэабілітаваць?

— Так, мы за гэта, — адказалі яны.

— Але вы ж і пакаралі смерцю гэтых людзей, — сказалі мы з абурэннем. — Дык калі ж вы дзейнічалі па сумленню: тады ці цяпер?

Але яны не далі адказу на гэта пытанне. І не дадуць. Вы чулі, якія надпісы яны рабілі на пісьмах да Сталіна. Што ж яны могуць сказаць?

У сваім выступленні на з'ездзе тав. Шалепін расказваў вам, як былі знішчаны гэтыя лепшыя прадстаўнікі Камуністычнай партыі ў Чырвонай Арміі. Ён прыводзіў і пісьмо

(Заканчэнне на 3-й стар.).

Заключнае слова М. С. ХРУШЧОВА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й і 2-й стар.)

тав. Якіра Сталіну, зачытваў рэзалюцыі на гэтым пісьме. Трэба сказаць, што Якір у свой час карыстаўся вялікай павагай у Сталіна.

Можна дадаць, што ў момант расстрэлу Якір крыкнуў: «Няхай жыве партыя, няхай жыве Сталін!»

Ён настолькі верыў партыі, верыў Сталіну, што не дапускаў і думкі, што беззаконнасць робіцца свядома. Ён лічыў, што нейкія ворагі прабраліся ў органы НКУС.

Калі Сталіну сказалі, як паводзіў сябе перад смерцю Якір, Сталін вылаяўся па адрасу Якіра.

Успомнім Серго Арджанікідзе. Мне давялося ўдзельнічаць у пахаванні Арджанікідзе. Я верыў сказанаму тады, што ён раптоўна памёр, бо мы ведалі, што ў яго было хворае сэрца. Значна пазней, пасля вайны, мы зусім выпадкова даведаліся, што ён скончыў жыццё самагубствам. Брат Серго быў арыштаваны і расстраляны. Таварыш Арджанікідзе бачыў, што ён не можа далей працаваць са Сталіным, хоць раней быў адным з бліжэйшых яго сяброў. І Арджанікідзе займаў высокую пасаду ў партыі. Яго ведаў і цаніў Ленін, але абстаноўка склалася так, што Арджанікідзе не мог ужо далей нармальна працаваць і, каб не сутыкацца са Сталіным, не падзяліць адказнасці за яго злоўжыванні ўладай, вырашыў скончыць жыццё самагубствам.

Трагічным аказаўся лёс менш вядомага для шырокіх кругоў нашай партыі Алёшы Сванідзе, брата першай жонкі Сталіна. Гэта быў стары бальшавік, але Берыя шляхам усялякіх махінацый прадставіў справу так, быццам Сванідзе падсылаўся да Сталіна нямецкай разведкай, хоць ён быў бліжэйшым сябрам Сталіна. І Сванідзе быў расстраляны. Перад расстрэлам Сванідзе былі перададзены словы Сталіна, што калі ён папросіць прабачэння, то яму даруюць. Калі Сванідзе перадалі гэтыя словы Сталіна, то ён спытаў: аб чым я павінен прасіць? Я ж ніякага злачынства не зрабіў. Яго расстралялі. Пасля смерці Сванідзе Сталін сказаў: глядзі, які горды, памёр, але не папрасіў прабачэння. А ён не падумаў, што Сванідзе перш за ўсё быў сумленным чалавекам.

Так гінулі многія ні ў чым не вінаватыя людзі.

Вось што азначаў культ асобы. Вось чаму мы не можам праявіць хоць бы найменшую цярпімасць да злоўжыванняў уладай.

Таварышы! У прэзідыум з'езда паступілі пісьмы старых бальшавікоў, у якіх яны пішуць, што ў перыяд культу асобы нявінна загінулі выдатныя дзеячы партыі і дзяржавы, такія верныя ленінцы, як таварышы Чубар, Косіёр, Рудзутак, Пастышаў, Эйхе, Вазнясенскі, Кузнецоў і іншыя.

Таварышы прапануюць увекавечыць памяць выдатных дзеячаў партыі і дзяржавы, якія сталі ахвярамі неабгрунтаваных рэпрэсій у перыяд культу асобы.

Мы лічым гэту прапанову правільнай. (Бурныя, працяглыя апладысменты). Мэтазгодна было б даручыць Цэнтральнаму Камітэту, які будзе выбраны XXII з'ездам, вырашыць гэта пытанне станоўча. Магчыма трэба ўзвесці помнік у Маскве, каб увекавечыць памяць таварышаў, ахвяр сваволі.

Партыя ва ўмовах культу асобы была пазбаўлена нармальнага жыцця. Людзі, якія ўзурпіравалі ўладу, станавіліся непадкантрольнымі партыі, яны выходзілі з-пад яе кантролю. У гэтым палягае найбольшая небяспека культу асобы.

Трэба, каб у партыі заўсёды было такое становішча, пры якім любы кіраўнік быў падсправаздачны партыі, яе органам, каб партыя магла замяніць любога кіраўніка, калі яна палічыць гэта неабходным. (Апладысменты).

Цяпер, пасля XX з'езда партыі, адноўлены ленінскія прынцыпы партыйнага жыцця і калектыўнасці кіраўніцтва. У новай Праграме і ў Статуце партыі замацаваны палажэнні, якія адкрываюць ленінскія нормы партыйнага жыцця і выключаюць магчымасць рэцыдываў культу асобы.

XX з'езд нашай партыі асудзіў культ асобы, аднавіў справядлівасць і заклікаў ліквідаваць дапушчаныя скажэнні. Цэнтральны Камітэт прыняў рашучыя меры, каб не паўтарыліся злоўжыванні ўладай, беззаконнасці. Антыпартыйная група Молатава, Кагановіча, Малянкова і іншых усялякімі спосабамі супрацьдзейнічала правядзенню гэтых мер.

Фракцыянеры зрабілі спробу захапіць кіраўніцтва, звярнуць партыю з ленінскага шляху. Яны рыхтавалі расправу з тымі, хто адстойваў курс, намечаны XX з'ездам. Калі антыпартыйная група была разгромлена, то яе ўдзельнікі думалі, што з імі зробяць так, як яны абыходзіліся з людзьмі ў той час, калі яны стаялі на чале, і расправяцца з тымі, хто выступаў за аднаўленне ленінскіх норм партыйнага жыцця.

Характэрная размова была ў мяне з Кагановічам. Гэта было на другі дзень пасля заканчэння работы чэрвеньскага Пленума ЦК, які выкрыў антыпартыйную групу ў Цэнтральным Камітэце. Кагановіч пазваніў мне па тэлефоне і сказаў:

— Таварыш Хрушчоў, я цябе ведаю многа год. Прашу не дапусціць таго, каб са мной зрабілі так, як распраўляліся з людзьмі пры Сталіне.

А Кагановіч ведаў, як тады распраўляліся, таму што ён сам быў удзельнікам гэтых расправ.

Я яму адказаў:

— Таварыш Кагановіч! Твае словы яшчэ раз пацвярджаюць, якімі метадамі вы мелі намер дзейнічаць для дасягнення сваіх гнюсных мэт. Вы хацелі вярнуць краіну да парадкаў, якія існавалі пры культе асобы, вы хацелі ўчыняць расправу над людзьмі. Вы і іншых мераеце на сваю мерку. Але вы памыляецеся. Мы цвёрда захоўваем і будзем прытрымлівацца ленінскіх прынцыпаў. Вы атрымаеце работу, — сказаў я Кагановічу, — зможаце спакойна працаваць і жыць, калі будзеце сумленна працаваць, як працуюць усе савецкія людзі.

Вось якая размова была ў мяне з Кагановічам. Гэта размова паказвае, што калі фракцыянеры праваліліся, то думалі, што з імі зробяць так, як яны хацелі зрабіць з кадрамі партыі, калі б ім удалося ажыццявіць свае каварныя задумы. Але мы, камуністы-ленінцы, не можам станавіцца на шлях злоўжывання ўладай. Мы цвёрда стаім на партыйных, ленінскіх пазіцыях, верым у сілу і адзінства нашай партыі, у згуртаванасць народа вакол партыі. **(Бурныя апладысменты).**

Многія дэлегаты ў сваіх выступленнях з абурэннем гаварылі аб удзельніках антыпартыйнай групы, прыводзілі факты іх злачынных дзеянняў. Гэта абурэнне зразумела і апраўдана.

Хачу асобна сказаць пра таварыша Варашылава. Ён падыходзіў да мяне, гаварыў аб сваіх перажываннях. Вядома, зразумелы яго стан. Але мы — палітычныя дзеячы — не можам кіравацца толькі аднымі пачуццямі. Пачуцці бываюць розныя, яны могуць быць падманлівымі. Тут, на з'ездзе, Варашылаў слухае крытыку ў свой адрас і ходзіць, як пабіты. Але трэба было бачыць яго ў той час, калі антыпартыйная група ўзняла руку супраць партыі. Тады Варашылаў праяўляў актыўнасць, выступаў, як кажуць, пры ўсіх сваіх рэгаліях і ў даспехах, ледзь не на кані.

Антыпартыйная група выкарыстоўвала таварыша Варашылава ў сваёй барацьбе супраць Цэнтральнага Камітэта. Не выпадкова фракцыянеры вылучылі яго для сустрэчы з членамі ЦК, якія дабіваліся склікання Пленума Цэнтральнага Камітэта. Антыпартыйная група разлічвала, што Варашылаў сваім аўтарытэтам зможа зрабіць уплыў на членаў Цэнтральнага Камітэта, пахістаць іх рашучасць у барацьбе супраць антыпартыйнай групы. Для сустрэчы з членамі ЦК у дапамогу Варашылаву антыпартыйная група вылучыла таксама Булганіна. Але Булганін не карыстаўся такім аўтарытэтам, як Варашылаў. Вялікую надзею яны ўскладалі на Варашылава, як на аднаго са старэйшых дзеячоў партыі. Але і гэта не дапамагло фракцыянерам.

Паўстае пытанне — як трапіў таварыш Варашылаў у гэту групу? Некаторым таварышам вядомы непрыязныя асабістыя адносіны паміж Варашылавым і Молатавым, Варашылавым і Кагановічам, паміж Малянковым і Варашылавым.

І вось, нягледзячы на такія ўзаемаадносіны, яны ўсё ж аб'ядналіся. Чаму, на якой аснове? Таму, што пасля XX з'езда яны баяліся далейшага выкрыцця іх незаконных дзеянняў у перыяд культу асобы, баяліся, што ім прыдзецца адказваць перад партыяй. Бо вядома, што ўсе злоўжыванні праводзіліся тады не толькі пры іх падтрымцы, але і пры іх актыўным удзеле. Боязь адказнасці, імкненне адрадзіць парадкі, якія існавалі ў перыяд культу асобы,—вось што аб'ядноўвала ўдзельнікаў антыпартыйнай групы, нягледзячы на асабістую непрыязнасць паміж імі.

Таварыш Варашылаў зрабіў цяжкія памылкі. Але я, таварышы, лічу, што да яго трэба падысці інакш, чым да іншых актыўных удзельнікаў антыпартыйнай групы, напрыклад, да Молатава, Кагановіча, Малянкова. Трэба сказаць, што ў працэсе вострай барацьбы з фракцыянерамі ў пачатку работы чэрвеньскага Пленума ЦК, калі таварыш Варашылаў убачыў маналітнасць членаў Цэнтральнага Камітэта ў барацьбе супраць антыпартыйнай групы, тады, відаць, свядомасць яму падказала, што ён зарваўся. Варашылаў зразумеў, што ён пайшоў з тымі, хто выступае супраць партыі, і ён асудзіў дзеянні антыпартыйнай групы, прызнаў свае памылкі. Тым самым ён у нейкай ступені дапамог Цэнтральнаму Камітэту. Нельга, таварышы, недаацэньваць такога кроку з яго боку, таму што ў той час гэта было падтрымкай партыі.

Імя Клімента Яфрэмавіча Варашылава шырока вядома ў народзе. Таму ўдзел яго ў антыпартыйнай групе разам з Молатавым, Кагановічам, Малянковым і іншымі як бы ўзмацняў гэту групу, рабіў нейкае ўражанне на людзей, не дасведчаных у палітыцы. Выйшаўшы з гэтай групы, таварыш Варашылаў дапамог Цэнтральнаму Камітэту ў яго барацьбе супраць фракцыянераў. Давайце і мы за гэту добрую справу адкажам тым жа і аблегчым яго становішча. **(Працяглыя апладысменты).**

Таварыша Варашылава востра крытыкавалі, гэта крытыка была правільнай таму, што ён зрабіў вялікія памылкі, і камуністы не могуць забыць іх. Але я лічу, што мы павінны падысці да таварыша Варашылава ўважліва, праявіць вялікадушнасць. Я веру, што ён шчыра асуджае свае ўчынкі і раскайваецца ў іх. **(Апладысменты).**

Клімент Яфрэмавіч Варашылаў пражыў шмат гадоў, многа добрага зрабіў для нашай партыі і народа. Хачу сказаць, што калі Цэнтральны Камітэт разглядаў просьбу таварыша Варашылава аб вызваленні яго ад абавязкаў Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета па стану здароўя, члены ЦК, нягледзячы на дапушчаныя ім памылкі, цёпла адзываліся аб ім. Адзначаючы яго заслугі перад партыяй і дзяржавай, Прэзідыум Вярхоўнага Савета ў маі 1960 года прысвоіў Кліменту Яфрэмавічу Варашылаву званне Героя Сацыялістычнай Працы. **(Апладысменты).**

Думаю, што Клімент Яфрэмавіч будзе разам з намі актыўна змагацца за справу нашай партыі. **(Бурныя апладысменты).**

* * *

Таварышы! XXII з'езд з усёй сілай пацвердзіў, што курс XX з'езда партыі, курс на аднаўленне і далейшае развіццё ленінскіх норм партыйнага і дзяржаўнага жыцця, на павышэнне кіруючай ролі партыі, творчай актыўнасці народных мас, з'яўляецца адзіна правільным курсам. XXII з'езд замацоўвае гэты дабратворны курс. У Праграме і Статуце партыі, у рашэннях з'езда намячаюцца новыя гарантыі супраць рэцыдываў культу асобы. Яшчэ вышэй узнімаецца роля партыі, як вялікай натхняючай і арганізуючай сілы ў будаўніцтве камунізма.

Некалькі слоў хацелася б сказаць і па такому пытанню. У многіх выступленнях на з'ездзе, ды нярэдка і ў нашым друку, гаворачы аб дзейнасці Цэнтральнага Камітэта нашай партыі, нейкі асаблівы націск робяць на маёй асобе, падкрэсліваюць маю ролю ў правядзенні важнейшых мерапрыемстваў партыі і ўрада.

Мне зразумелы тыя добрыя пачуцці, якімі кіруюцца гэтыя таварышы. Дазвольце, аднак, з усёй сілай падкрэсліць, што ўсё, што гаворыцца ў мой адрас, павінна быць аднесена ў адрас Цэнтральнага Камітэта нашай ленінскай партыі, у адрас Прэзідыума ЦК. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).** Ні адно буйное мерапрыемства, ні адно адказнае выступленне не праводзіліся ў нас па чыйму-небудзь асабістаму ўказанню, а з'яўляюцца вынікам калектыўнага абмеркавання, калектыўнага рашэння. **(Бурныя апладысменты).** Вось і гэта заключнае слова таксама разгледжана і зацверджана кіруючым калектывам. **(Працяглыя апладысменты).** У калектыўным кіраўніцтве, у калегіяльным вырашэнні ўсіх прынцыповых пытанняў наша вялікая сіла, таварышы.

Якія б здольнасці ні меў той ці іншы дзеяч, колькі б сіл ён ні ўкладваў у справу, нельга дабіцца сапраўднага, трывалага поспеху без падтрымкі калектыву, без самага актыўнага ўдзелу ў правядзенні намечаных мерапрыемстваў усёй партыі, шырокіх народных мас. Гэта ўсім нам неабходна добра разумець і пастаянна памятаць. **(Апладысменты).**

Камуністычныя кіраўнікі моцныя дзейнасцю мас, на чале якіх яны стаяць. Калі яны правільна разумеюць і выражаюць інтарэсы партыі, інтарэсы народа, калі яны, не шкадуючы сіл, энергіі і самога жыцця, змагаюцца за гэтыя інтарэсы, калі яны і ў вялікім і ў малым неаддзельныя ад партыі, як партыя неаддзельная ад народа, — такіх кіраўнікоў заўсёды падтрымаюць партыя, народ. І справа, за якую змагаецца такі кіраўнік, абавязкова пераможа. **(Працяглыя апладысменты).**

Вядома, трэба мець якасці, неабходныя для барацьбы за справу партыі, за жыццёвыя інтарэсы народа. Бо нашы ідэйныя праціўнікі, нашы ворагі перш за ўсё сканцэнтроўваюць свой агонь супраць тых кіраўнікоў, якія, згуртоўваючы вакол кіруючых органаў актыў, а праз гэты актыў — увесь народ, вядуць справу па адзіна правільным ленінскім шляху.

Тут, на з'ездзе, многа гаварылася, напрыклад, аб тым, якую шалёную энергію развілі антыпартыйныя фракцыянеры Молатаў, Кагановіч, Малянкоў і іншыя супраць ленінскага Цэнтральнага Камітэта партыі і супраць мяне асабіста. Выступаючы супраць курсу партыі, намечанага XX з'ездам, раскольнікі сканцэнтравалі галоўны агонь супраць непажаданага ім Хрушчова. Чаму супраць Хрушчова? Ды таму, што Хрушчоў воляй партыі быў вылучаны на пасаду Першага сакратара Цэнтральнага Камітэта. Фракцыянеры жорстка праілічыліся. Партыя разграміла іх і ідэйна, і арганізацыйна. **(Бурныя апладысменты).**

Цэнтральны Камітэт нашай партыі праявіў выключна высокую палітычную сталасць і сапраўды ленінскае разуменне абстаноўкі. Характэрна, што літаральна ні адзін член ЦК або кандыдат у члены ЦК, ні адзін член Рэвізійнай камісіі не падтрымаў нікчэмную кучку раскольнікаў. **(Працяглыя апладысменты).**

Рашуча выступаючы супраць усіх агідных з'яў культу асобы, марксісты-ленінцы заўсёды прызнавалі і будуць прызнаваць аўтарытэт кіраўнікоў.

Але было б няправільна ставіць асабняком таго ці іншага кіраўніка, неяк аддзяляць яго ад кіруючага калектыву, займацца празмерным яго ўсхваленнем. Гэта супярэчыць прынцыпам марксізма-ленінізма. Вядома, з якой непрымірымасцю выступалі Маркс, Энгельс і Ленін супраць тых, хто займаўся ўсхваленнем іх заслуг. А вялікую ж ролю і заслугі заснавальнікаў навуковага камунізма Маркса, Энгельса і Леніна перад рабочым класам, перад усім чалавецтвам проста цяжка пераацаніць. **(Працяглыя апладысменты).**

Сапраўдным марксістам-ленінцам глыбока чужыя пачуцці як самавыхвалення, так і асаблівага падкрэслівання, празмернага перабольшання ролі асобных дзеячоў. Для іх проста зневажальна, калі хтосьці надакучліва спрабуе аддзяляць іх, ізаляваць ад кіруючага ядра таварышаў. **(Бурныя апладысменты).**

Мы, камуністы, высока цэнім і падтрымліваем аўтарытэт правільнага і сталага кіраўніцтва. Мы павінны ахоўваць аўтарытэт прызнаных партыяй і народам кіраўнікоў. Але кожны кіраўнік павінен разумець і другі бок гэтай справы—ніколі не фанабэрыцца сваім становішчам, памятаць, што, займаючы тую ці іншую пасаду, гэты чалавек выконвае толькі волю партыі, волю народа, якія надзялілі яго няхай самай высокай уладай, але ніколі не трацяць кантролю над ім. **(Апладысменты).** Той кіраўнік, які забывае пра гэта, жорстка расплачваецца за такія памылкі. Я сказаў бы—расплачваецца пры жыцці, ці народ не даруе яму і пасля смерці, як гэта здарылася з асуджэннем культу асобы Сталіна. **(Апладысменты).** Чалавека, які забывае аб тым, што ён абавязан выконваць волю партыі, волю народа, уласна кажучы, і нельга называць сапраўдным кіраўніком, такіх «кіраўнікоў» у нас не павінна быць ні ў партыі, ні ў дзяржаўным апараце. **(Апладысменты).**

Вядома, у сілу многіх прычын у руках аднаго чалавека, які займае тую ці іншую кіруючую пасаду, сканцэнтроўваецца вялікая ўлада. Вылучаны партыяй і народам кіраўнік не павінен злоўжываць уладай. У дакладах з'езду ўжо гаварылася аб тых мерах, якія мы ажыццёвілі і будзем праводзіць для таго, каб ніколі ў далейшым не дапускалася адраджэнне агідных з'яў культу асобы. Але аднаго не агаворыш ніякімі статутнымі параграфамі—калектыў кіраўнікоў павінен добра разумець, што нельга дапускаць такога становішча, калі які-небудзь, няхай нават самы заслужаны, аўтарытэт можа перастаць лічыцца з думкай тых, хто яго вылучыў. **(Апладысменты).**

Нельга, таварышы, проста немагчыма дапускаць зараджэння і развіцця такіх з'яў, калі заслужаны аўтарытэт адной асобы можа перарасці ў такія формы, калі гэта асоба ўявіць, што ёй усё дазволена, што яна ўжо не мае патрэбы ў калектыве. У такім выпадку гэта асоба можа перастаць прыслухоўвацца да голасу іншых таварышаў, вылучаных, як і гэта асоба, да кіраўніцтва, можа пачаць падаўляць іх. Супраць гэтага рашуча выступаў наш вялікі настаўнік У. І. Ленін, і партыя заплаціла занадта дарагую цану за тое, што не прыслухалася, у свой час, да яго мудрай парады.

Будзем жа дастойнымі вучнямі Леніна і ў гэтым важным пытанні. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

* * *

Таварышы! Больш як сто год ідзе барацьба дзвюх ідэалогій—ідэалогіі рабочага класа, якая выражана ў марксісцкай тэорыі навуковага камунізма, і ідэалогіі эксплуататарскіх класаў, буржуазнай ідэалогіі.

Са з'яўленнем вучэння Маркса і Энгельса рабочы клас, як самы рэвалюцыйны клас, атрымаў магутную ідэйную зброю ў барацьбе за сваё вызваленне, за рэвалюцыйнае пераўтварэнне грамадства, за дыктатуру пралетарыяту.

У першы час ідэі навуковага камунізма былі даступныя разуменню найбольш прагрэсіўнай інтэлігенцыі і перадавой часткі рабочага класа. Нялёгкі быў шлях развіцця рэвалюцыйнай свядомасці. Пашырэнне і засваенне новых ідэй было звязана з немалымі цяжкасцямі, таму што гэтыя ідэі клікалі на рэвалюцыйную барацьбу за разбурэнне капіталістычнага ладу, ладу жорсткай эксплуатацыі.

Гэта барацьба патрабавала ахвяр і нягод, яна клікала да подзвігаў у імя будучыні, якую трэба было яшчэ пабудаваць на руінах капіталізму. Гэта быў заклік да суровай рэвалюцыйнай класавай барацьбы, а на такую барацьбу здольны мужныя людзі, якія выпрацавалі ў сабе нянавісць да эксплуататарскага ладу, былі поўныя ўпэўненасці ў немінучай перамозе рабочага класа. На такі шлях станавіліся лепшыя з лепшых, рэвалюцыянеры з рэвалюцыянераў, і яны перамаглі, пераадолеўшы неймаверныя цяжкасці. **(Апладысменты).**

Вялікім шчасцем для рабочага класа нашай краіны было тое, што яго рэвалюцыйную барацьбу больш паўстагоддзя назад узначаліла партыя, створаная Уладзімірам Ільічом Леніным. На Другім з'ездзе партыя прыняла сваю першую Праграму, распрацаваную пры актыўным удзеле Леніна. Галоўная задача, выстаўленая ў гэтай Праграме, заключалася ў тым, каб звергнуць уладу капіталістаў і памешчыкаў і ўстанавіць уладу рабочага класа, працоўнага народа.

Пад сцягам вялікіх ідэй марксізма ў кастрычніку 1917 года працоўныя Расіі здзейснілі сацыялістычную рэвалюцыю і ўзялі ўладу ў свае рукі.

Але, заваяваўшы ўладу, працоўны народ атрымаў у спадчыну разбураную сусветнай вайной гаспадарку. Яму трэба было пераадольваць вялікія цяжкасці і нягоды, прынесці немалыя ахвяры. Трэба было адбіць нашэсце інтэрвентаў, падавіць унутраную контррэвалюцыю, стварыць прамысловасць, паставіць на ногі спустошаную і запушчаную сельскую гаспадарку, аднавіць транспарт, арганізаваць гандаль, пераадолець разруху і голад. Ад рабочага класа патрабавалася яснае разуменне неабходнасці самаадданна працаваць у імя заўтрашняга дня, у імя будучыні.

Гэта была вельмі складаная, цяжкая, але высакародная задача. І натхніць на барацьбу за яе ажыццяўленне можна было людзей, гатовых пайсці на ахвяры сёння з тым, каб стварыць лепшую будучыню для сваіх дзяцей і ўнукаў.

Наша партыя пасля ўстанаўлення дыктатуры пралетарыяту прыняла другую Праграму — праграму будаўніцтва сацыялізма, творцам якой быў Ленін. Вялікім вынікам выканання другой Праграмы з'явілася поўная і канчатковая перамога сацыялізма ў нашай краіне, якая стала краінай магутнай прамысловасці, буйной сельскай гаспадаркі, перадавой навукі і культуры.

Цяпер мы, таварышы, уступілі ў трэці этап вялікай барацьбы. Мы прымаем трэцюю Праграму ленінскай партыі—праграму будаўніцтва камунізма. Як далёка мы пайшлі ўперад, як адрозніваюцца цяперашнія ўмовы ад тых, у якіх прымалася другая, а тым больш першая Праграма партыі.

Сацыялістычная эканоміка набрала такія сілы, поўная такой энергіі, што мы можам з дасягнутых цяпер вышынь кінуць адкрыты выклік на мірнае эканамічнае спаборніцтва самай магутнай краіне капіталізму — Злучаным Штатам Амерыкі.

Цяпер барацьба дзвюх ідэалогій мае зусім іншы характар, чым на зары марксізма. Ідэі навуковага сацыялізма авалодалі масамі і ператварыліся ў вялікую матэрыяльную сілу. Яны ўвасобіліся ў жыццё, працай народаў ствараецца матэрыяльна-тэхнічная база новага грамадства. Барацьба са сферы толькі ідэалагічнай перамясцілася і ў сферу матэрыяльнай вытворчасці.

Цяпер не толькі самая перадавая частка грамадства, а ў цэлым народы нашай краіны, іншых сацыялістычных краін вядуць барацьбу за ажыццяўленне вялікіх ідэалаў камунізма. Савецкі Саюз цяпер літаральна і фігуральна штурмуе неба і, ажыццяўляючы ідэі камунізма, дэманструе перавагу сацыялістычнага ладу над капіталізмам. **(Бурныя апладысменты).**

Цяпер сацыялізм выступае не толькі як ідэя, у імя ажыццяўлення якой партыя заклікала працоўных на барацьбу. Сацыялізм стаў рэальнасцю. Мы гаворым: паглядзіце на Савецкі Саюз, на сацыялістычныя краіны, і вы ўбачыце, на што здольны рабочы клас, працоўны народ, калі ён стаіць на чале ўлады, ажыццяўляе ідэі навуковага камунізма. Паглядзіце, чаго ён дасягнуў за кароткі гістарычны тэрмін! Яго поспехі, яго прыклад робяць магутнае ўздзеянне на масы працоўных, на народы ўсяго свету. **(Апладысменты).**

Сацыялізм — ужо не ў будучым, а цяпер дае вялікія матэрыяльныя і духоўныя даброты народам, якія сталі на шлях будаўніцтва новага жыцця. Прыклад краін сацыялізма становіцца ўсё больш прывабным для працоўных усіх краін. Усё шырэй і глыбей распаўсюджваюцца ідэі камунізма, узнімаючы да гістарычнай творчасці сотні мільёнаў людзей.

Магутны рух да камунізма, які ўсё больш паскараецца, змяце ўсё, што з'яўляецца перашкодай на шляху да запаветнай мэты — да пабудовы самага справядлівага грамадства на зямлі. **(Працяглыя апладысменты).** Гэта не барацьба адных супраць другіх для таго, каб узаконіць панаванне над імі, гэта барацьба супраць прыгнечання, супраць рабства, супраць эксплуатацыі, барацьба за шчасце ўсіх. Мы цвёрда верым, што прыйдзе такі час, калі дзеці, унукі тых, хто цяпер не разумее і не ўспрымае камунізма, будуць жыць пры камунізме. **(Бурныя апладысменты).**

* * *

Таварышы! Сапраўды грандыёзныя задачы, якія выстаўляе перад партыяй і народам XXII з'езд. Запатрабуюцца велізарныя намаганні ўсёй партыі, усяго народа для таго, каб ажыццявіць велічную Праграму. Але ў нас ёсць усё неабходнае для таго, каб гэта Праграма была выканана. **(Апладысменты).**

Задача заключаецца цяпер у тым, каб, не трацячы ні аднаго дня, накіраваць усе нашы намаганні, усю кіпучую невычэрпную энергію нашага народа на вырашэнне практычных задач будаўніцтва камунізма. **(Апладысменты).**

Праграма аднадушна адобрана з'ездам. Справа цяпер у тым, каб з усім запалам, уласцівым бальшавікам, узяцца за яе ажыццяўленне. **(Апладысменты).**

Наш з'езд з'яўляецца выдатным сведчаннем гатоўнасці і рашучасці партыі, усяго савецкага народа дабіцца вялікай мэты — пабудовы камунізма ў нашай краіне. І няма ніякага сумнення ў тым, што камунізм у Савецкім Саюзе будзе пабудаваны — такая воля партыі, воля народа! **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

Пасля заканчэння XXII з'езда дэлегаты раз'едуцца ва ўсе раёны нашай вялікай Радзімы. Яны будуць узброены Праграмай будаўніцтва камуністычнага грамадства. Нашы мэты ясныя, шляхі намечаны. Не ў далёкім будучым, а ўжо сёння мы пачынаем практычнае ажыццяўленне Праграмы. **(Працяглыя апладысменты).**

Таварышы!

Ніколі яшчэ нашы сілы, сілы сусветнага сацыялізма не былі такімі магутнымі, як цяпер. Новая Праграма адкрывае перад партыяй і народам самыя светлыя, захапляючыя перспектывы. Сонца камунізма ўзыходзіць над нашай краінай! Зробім усё, каб сваёй самаадданай працай наблізіць надыход таго дня, калі гэта сонца залье сваім святлом неабсяжныя прасторы нашай цудоўнай Радзімы! Аддадзім усе свае сілы, усю бальшавіцкую энергію справе перамогі камунізма! **(Бурныя апладысменты).**

Пад кіраўніцтвам слаўнай ленінскай партыі — уперад, да перамогі камунізма! **(Бурныя, доўга не змаўкаючыя апладысменты, якія пераходзяць у авацыю. Усе ўстаюць. У зале чуюцца воклічы: «Няхай жыве наша Камуністычная партыя!», «Слава савецкаму народу!», «Няхай жыве камунізм!», «Няхай жыве дружба народаў!», «Брацкім партыям слава!» Чуюцца прывітальныя воклічы на многіх мовах, якія абвяшчаюць прадстаўнікі брацкіх зарубежных партый у гонар Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, у гонар народаў СССР. Па зале пракатваюцца магутныя воклічы «Ура!»).**

З'ЕЗД БУДАЎНІКОЎ КАМУНІЗМА

Пятрусь БРОЎКА,
дэлегат XXII з'езда КПСС

Другая палавіна кастрычніка 1961 года застанецца ў маёй памяці назаўсёды. Гэта самыя яркія дні майго жыцця. Звонку гэта звычайныя дні добрай восені — сухой, сонечнай, а іншы раз трошкі хмурнай. Але і тады, калі неба хмурыцца, у нас, дэлегатаў з'езда, на сэрцы светла, цёпла і радасна.

Я пішу гэтыя радкі ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў. Усюды пануе небывалае натхненне. Неяк асабліва па-святочнаму ўспрымаюцца і Красная плошча, што свеціцца яркімі агнямі, і наш родны сцяг, што высока палымнее над ёю, і сам будынак Палаца, як бы складзены з кавалкаў сонца і нябеснага блакіту, зззяючы, празрыста лёгкі, ён горда ўзвышаецца на фоне старажытных зубчастых сцен Крамля.

Бясконцы паток слаўных дочак і сыноў савецкага народа ўліваецца ў гэтыя дні пад высокія, быццам зорныя скляпенні велізарнай залы Палаца. Іменна ўліваецца. Уяўляецца, што гэта сцякаюцца сюды крышталёвыя ручаінкі бяскрайніх прастораў краіны: стэпаў Украіны і Казахстана, перадгорных раўнін, Узбекістана, беларускіх лясоў і лугоў, з гор Каўказа і адгор'яў Паміра... І кожная з гэтых ручаінак нясе запаветныя думы народа, яго высакародныя спадзяванні і імкненні.

Так, гэта іменна так. Я ўглядаюся ў адкрытыя, абветраныя твары А. Гіталава і В. Кавуна, у прыемныя і поўныя энергіі і волі твары В. Гаганавай і Е. Далінюк, у нястомны твар К. Арлоўскага і бачу за іх плячыма такі ж мужны, вялікі савецкі народ, які, не ведаючы стомы, здзейсніў небывалы ў гісторыі жыцця на зямлі подзвіг у імя працоўнага чалавецтва.

XXII з'езд нашай партыі па праву названы ў народзе з'ездам будаўнікоў камунізма. Дакладна, ясна намячае партыя шляхі пабудовы камуністычнага грамадства. «Новая Праграма — поўнае ажыццяўленне лозунга партыі: «Усё ў імя чалавека, для шчасця чалавека»...— гаварыў на з'ездзе М. С. Хрушчоў.— Трэцяя Праграма партыі знамянуе надыход такога перыяду, калі ўсе цяжкасці і нягоды, якія перанёс савецкі народ у імя сваёй вялікай справы, акупяцца ў сто разоў».

Глядзіш на велізарную залу, запоўненую дэлегатамі, углядаешся ў дарагія твары ў прэзідыуме, бачыш добрую, светлую ўсмешку Мікіты Сяргеевіча, што так моцна палюбіўся народу, і адчуваеш, як ва ўсіх — у зале і ў прэзідыуме — згодна б'юцца сэрцы, верыш, што тое вялікае, што задумана роднай партыяй і стала кроўнай справай народа, будзе здзейснена ў імя ўсяго самага лепшага на зямлі.

На трыбуне з'езда — кіраўнікі партыі і ўрада, праслаўленыя працаўнікі сацыялістычных палёў, знатныя перадавікі вытворчасці сталі і чыгуну, выдатныя дзеячы літаратуры і мастацтва, вядомыя ўсяму свету вучоныя — савецкія волаты, якія пакарылі зямлю, ваду і неба. Гэта яны і тыя, хто паслаў іх на ўсепартыйнае веча, скінулі на нашай зямлі адвечны прыгнёт, адстаялі яе свабоду ў цяжкіх баях з ворагам, зрабілі яе як ніколі багатай і магутнай.

Яны гавораць, і ва ўяўленні ўдзельнікаў з'езда калосяцца неаглядныя палі, узнімаюцца гіганты індустрыі, нябачаныя ў свеце плаціны, пралягаюць новыя стальныя магістралі... А сёння — новая вялікая Праграма раскрывае перад усімі намі новыя, небывала яркія далі. Наперадзе ў нас гады працы, стараннай і мэтанакіраванай, якая наблізіць запаветную будучыню. Калі задумаешся над тым, што дасць народу выкананне новай Праграмы, перад табою паўстаюць цудоўныя карціны вечна квітнеючай і зялёнай прыроды, водар кветак, празрыстая плынь рэк, ціхі, упэўнены гул звышмагутных гідрастанцый, светлыя дамы жылых кварталаў, а галоўнае — светлыя душы людзей, іх шчаслівыя і радасныя ўсмешкі. Мы бачым ужо сваю мару ажыццёўленай. Яе ажыццёвяць такія людзі, як В. Гаганава і А. Гіталаў, В. Кавун і М. Ражнёва, А. Кольчык і В. Грачоў, К. Арлоўскі і В. Смірноў, як усе мы.

Сёння з асаблівай сілай гучаць словы Інтэрнацыянала: «Мы наш, мы новы свет збудуем...». Так, мы пабудуем грамадства, якое зацвердзіць на зямлі Мір, Працу, Свабоду, Роўнасць і Шчасце ўсіх народаў.

Па ўсёй краіне кіпіць небывала напружаная шматгранная творчая работа. Добра сказаў у сваім выступленні сакратар ЦК ВЛКСМ таварыш С. Паўлаў пра тое, як разам са старэйшым пакаленнем працуе наша моладзь, як яна стварае будучыню сваёй вялікай краіны і піша свае біяграфіі

Не авторучками, а кранами,
Железных стрел руками сильными,
На бывшей целине — комбайнами,
На шумной Ангаре — плотинами.

Любоўна, сардэчна гавораць дэлегаты з'езда аб маладых парастках камуністычнага жыцця, аб працоўных перамогах. І няма для нас, савецкіх пісьменнікаў, задачы больш ганаровай, чым уславіць вялікія справы народа, стварыць кнігі, якія дапамогуць цэментаваць плаціны, узводзіць магутныя домны, пранікаць у глыбокія нетры зямлі, узлятаць увысь разам з крылатай марай.

Ёсць пра што падумаць шматнацыянальнаму атраду савецкай літаратуры. Як падкрэсліў таварыш М. С. Хрушчоў, «народ чакае і ўпэўнен, што пісьменнікі і дзеячы мастацтва створаць новыя творы, у якіх дастойна ўвасобяць нашу гераічную эпоху рэвалюцыйнага пераўтварэння грамадства. Партыя зыходзіць з таго, што мастацтва заклікана выхоўваць людзей перш за ўсё на станоўчых прыкладах жыцця, выхоўваць людзей у духу камунізма».

Пра наша месца ў рабочым страі горача гаварыў Міхаіл Шолахаў, як заўсёды клапоцячыся пра тое, каб савецкая літаратура была вартай свайго вялікага народа: «Маякі» навукі, тэхнікі, прамысловасці, сельскай гаспадаркі свецяць і нам, людзям мастацтва. І мы глядзім на іх не без некаторай зайздрасці, таму што ў сваёй творчасці яшчэ не дасягнулі таго, чаго дасягнулі яны». У яго словах адчувалася палкае жаданне таго, каб нашы новыя кнігі сталі вялікімі маякамі, якія асвятлялі б жыццё народа-творцы.

Мы, літаратары, упэўнены, што ў наш новы, велічны час стануць у строй і новыя маякі літаратуры, падобна да таго, як яны заззялі ў свой час на вялікіх гістарычных рубяжах нашага жыцця «Ціхім Донам», «Маладой гвардыяй», «Васіліем Цёркіным» і іншымі неўміручымі творамі, якія адлюстравалі сучасніка ва ўсім яго духоўным багацці і разнастайнасці.

Усё вялікае пад сілу нашаму вялікаму народу, пад сілу павінны быць і нам новыя грандыёзныя задачы, таму што захапляючыя перспектывы стварэння адкрыты перад усімі намі, таму што ніколі ў жыцці пісьменнік не быў акружаны такой клапатлівай увагай, як мы ўвагай нашай роднай Камуністычнай партыі.

ГЕРОІ СЯРОД НАС

Мы не адыходзім ад радыёпрыёмнікаў, тэлеэкранаў, мы нецярпліва заглядаем у паштовыя скрынкі— ці прыйшлі ўжо свежыя газеты? Нашы думкі, нашы позіркі скіраваны да Крамля, дзе ў цудоўным Палацы праходзіць гістарычны XXII з'езд партыі. Зноў і зноў чытаючы даклады Мікіты Сяргеевіча Хрушчова, выступленні дэлегатаў з'езда і дарагіх гасцей з-за мяжы, мы адчуваем гордасць, што жывём у велічны час, калі выразна відна светлая будучыня — камунізм. І яшчэ аб адным думаем — з радасцю і гордасцю: якая вялікая чэсць быць пісьменнікам, услаўляць у сваіх творах Новага Чалавека.

...Толькі што я прагледзеў чарговую тэлеперадачу, прысвечаную XXII з'езду партыі. Я бачыў многа цікавага, хвалюючага. І толькі тэлевізійны спектакль «Пункт апоры» не ўсхваляваў мяне. Я глядзеў на галоўнага героя, гэтага паніча-брыгадзіра, сапсаванага славай, і думаў пра другога чалавека — Аляксандра Віташкевіча, з якім, здаецца, толькі ўчора размаўляў, — так і стаіць ён перад маімі вачыма. Я не збіраюся пісаць рэцэнзію аб мастацкіх вартасцях тэлеспектакля. Хачу толькі адзначыць, што, відаць, у дні работы з'езда было б куды больш прыемна паглядзець спектакль пра «несапсаванага» наватара, бо іх, «несапсаваных»— пераважная большасць у жыцці. І тое, што яны яшчэ не занялі свайго, адпаведнага жыццёвым вартасцям месца ў некаторых творах — наша віна, наш неаплачаны доўг. Хіба не мог бы той жа Аляксандр Віташкевіч стаць героем п'есы?

Пра А. Віташкевіча многа напісана, і я не збіраюся пераказваць змест цікавых і добрых нарысаў, артыкулаў. Мяне ўсхвалявала сустрэча з гэтым чалавекам, ён з'яўляецца поўнай супрацьлегласцю таму «наватару», якога я бачыў з экрана тэлевізара. І сёння, калі А. Віташкевіч разам з іншымі дэлегатамі прымае ўдзел у рабоце XXII з'езда партыі, хочацца сказаць аб ім некалькі цёплых слоў.

З А. Віташкевічам я пазнаёміўся даўно, але, шчыра кажучы, даволі павярхоўна. Калі два гады назад на старонках беларускага друку ўпершыню з'явілася яго імя, я сустрэўся з ім на заводзе. Бадай, больш мы і не бачыліся. Запомнілася толькі: у ім неяк на дзіва прывабна спалучаецца фізічная сіла, знешняя прыгажосць і душэўная чысціня.

Пазней я многа чуў пра А. Віташкевіча, многа чытаў, але сустракацца з ім не даводзілася. І вось напярэдадні XXII з'езда партыі разам з фотакарэспандэнтам Міхаілам Трахманам мы павінны былі зрабіць для «Литературной газеты» фотарэпартаж «Дэлегат з'езда». Усе, з кім мы ні раіліся пра кандыдатуру для гэтага рэпартажу, у адзін голас называлі адно і тое ж прозвішча — Аляксандр Віташкевіч.

Я ведаў, што гады, якія мінулі пасля нашай першай сустрэчы, былі незвычайнымі для А. Віташкевіча. Прысваенне звання Героя Сацыялістычнай Працы, выбранне кандыдатам у члены ЦК КПБ (а пазней — на XXV з'ездзе КПБ — у члены ЦК КПБ), сардэчнае слова, якім успомніў яго прозвішча Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў, шматлікія газетныя артыкулы, нарысы... Дарэчы, раней чым падацца на завод, я пайшоў у бібліятэку імя Леніна і папрасіў бібліяграфічны каталог. Я ведаў, што пра А. Віташкевіча многа напісана, але, калі пачаў гартаць бібліяграфічныя карткі, то зразумеў, што маё ўяўленне аб колькасці нарысаў і артыкулаў не ідзе ні ў якае параўнанне з сапраўдным становішчам: картак тых было процьма. Што і казаць: у другога і галава закруцілася б. Ну, як тут не ўспомніць таго ж «наватара» з «Пункта апоры», які зазнаўся, не маючы, уласна кажучы, за плячыма аніякага «стажу славы» і, дарэчы, не зрабіўшы на заводзе нічога адметнага. Проста трэба было драматургу, каб герой зазнаўся, дык ён так і зрабіў. Праўда, я сустракаў і такіх наватараў, што зазналіся, больш таго — зарваліся, і не збіраюся аспрэчваць права пісьменніка выводзіць у сваіх творах падобных адмоўных герояў. Але ж калі яны выцясняюць з літаратурных твораў сапраўдных герояў нашага часу, то гэта выклікае пярэчанне. Вось жа не зазнаўся Віташкевіч, не сапсаваўся!

Успамінаю.

...На фасадзе галоўнага корпуса — транспарант: «Калектыў завода змагаецца за званне калектыву камуністычнай працы». Адзін

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Некалькі месяцаў назад калектыў Магілёўскага рускага драматычнага тэатра вырашыў пачаць новы тэатральны сезон спектаклем «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка. Спатрэбіўся пераклад п'есы.

— А давайце пакажам спектакль на беларускай мове? — прапанаваў нехта.

Некаторыя артысты задумаліся: яны не ведалі мовы.

— Нічога, мы дапаможам, — запэўнілі другія.

Так у тэатры пачалася работа над спектаклем. А ў дні работы гістарычнага XXII з'езда Камуністычнай партыі магілёўскі глядач убачыў п'есу на беларускай мове. Пастаноўку спектакля ажыццявіў рэжысёр Б. Лур'е. Афармленне зрабіў мастак М. Волахаў. Музыку напісаў кампазітар Ю. Семяняка.

Новы спектакль быў цёпла прыняты гледачамі. Яго паглядзелі рабочыя шматлікіх прадпрыемстваў горада, інтэлігенцыя, калгаснікі навакольных сельгасарцелей імя Леніна, «Беларусь», «Перамога».

Асабліва плённа працуюць артысты ў дні работы з'езда. Са сваімі спектаклямі яны пабывалі ў многіх раённых цэнтрах і саўгасах вобласці. Выязныя спектаклі магілёўскіх артыстаў адбыліся таксама ў суседняй Гомельскай вобласці.

На здымку — сцэна са спектакля «Лявоніха на арбіце». Соня — артыстка Т. Панасюк. Міхаіл — артыст М. Макішэўскі.

Фота С. ЧЫРЭШКІНА.

ГЕРОІ СЯРОД НАС

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

мой добры знаёмы сказаў з захапленнем:

— Нейкі на дзіва інтэлігентны завод. І станкі разумныя, і людзі тактоўныя: на дзіва добрыя людзі. Кругом — Віташкевічы.

Завод выпускае агрэгатныя станкі і аўтаматычныя лініі. Гэта адно з самых маладых, але вельмі перспектыўных прадпрыемстваў рэспублікі: у канцы сямігодкі яно будзе выпускаць трэцюю частку аўтаматычных ліній краіны. На гэтым заводзе з першага дня яго арганізацыі і працуе вядомы расточнік Аляксандр Мікітавіч Віташкевіч. Вопытны майстар сваёй справы, ён да тонкасці вывучыў свой станок і пачаў сам раманатаваць яго. Па прыкладу А. Віташкевіча на самаабслугоўванне перайшлі ўсе расточнікі завода. Аб каштоўным пачыне расказалі газеты. У А. Віташкевіча знайшліся тысячы паслядоўнікаў, якія адмовіліся ад наладчыкаў і рамонтнікаў.

І вось я стаю ў пралёце вялізнага, светлага цэха і зводдаль назіраю, як працуе А. Віташкевіч. Потым падыходжу да яго.

— Прабачце, я вельмі заняты... — кажа Віташкевіч. На яго твары — гэткая сарамліва вінаватая ўсмешка, нібы не я яго, а ён мяне адрывае ад працы. — Разумееце, толькі да справы дарваўся і вось...

Ён не сказаў «перашкаджаюць» —на дзіва тактоўныя людзі на заводзе, нават пакорліва адышоў ад станка, выціраючы рукі, але ў яго добрых вачах застыў такі смутак, што я пачаў паспешна дамаўляцца аб сустрэчы ў больш зручны час.

— А можа... я працаваць буду, а вы... задавайце пытанні. Разумееце, вы ўжо сёння трэці карэспандэнт. Прабачце, але...

І зноў збянтэжаная ўсмешка на твары.

Ужо трэці... Другога я бачыў (толькі што ад станка адышоў адзін з мінскіх журналістаў), я якраз стаяў у пралёце і цярпліва чакаў сваёй чаргі.

Тры карэспандэнты за адзін дзень. Здаецца, замнога. Нават для тактоўнага чалавека. Але з цэха не іду — назіраю збоку за Віташкевічам. Раптам у галаве мільганула: «а калі прыйдзе чацвёрты...» Што ж і такое можа быць: Віташкевіч — адзін з многіх, але ў адным — рысы многіх, і таму ім цікавяцца журналісты.

Я глядзеў на прыгожага чалавека, які працаваў за прыгожым станком. Рукавы закасаны да локцяў, каўнер расшпілены. Моцныя, мускулістыя грудзі. Вочы крышачку прыплюшчаныя і твар—добры, натхнёны. А. Віташкевіч, відаць, любіць тыя хвіліны, калі застаецца адзін на адзін са сваім станком: праца для яго — паэзія, радасць, натхненне, і як кожны сапраўдны мастак, ён цалкам аддаецца любімай справе. Але вось ён схіляецца над чарцяжом і да мяне адразу даходзіць сэнс некалькі незвычайнага словазлучэння: «чытаць чарцёж». Так, чарцёж можна чытаць з такім жа захапленнем, як цікавую кнігу. Я ўважліва ўглядаюся ў твар Віташкевіча і напружана думаю, дзе яшчэ бачыў такі твар. Так, у прасторнай чытальнай зале бібліятэкі імя Леніна многа такіх твараў.

Да Віташкевіча падышлі два інжынеры, адзін з іх нешта сказаў расточніку, той пачаў вадзіць пальцам па чарцяжы. Потым усе ўтрох нейкі час моўчкі разглядалі чарцёж. Зводдалі назіраючы за імі, я падумаў аб творчай садружнасці рабочага і інжынера, якая трывала ўвайшла ў жыццё. Зрэшты, тут на заводзе аўтаматычных ліній, дзе веданне чарцяжоў з'яўляецца элементарнай патрэбаю для рабочага, гэтая садружнасць праяўляецца хутчэй не ў тым, каб чытаць іх разам, а ў тым, каб сумесна ажыццяўляць найскладанейшыя вытворчыя рашэнні.

І яшчэ аб адным думаў я, назіраючы, як працуе Аляксандр Віташкевіч, — аб яго вытворчай сціпласці. Пазней я неаднаразова сустракаўся з А. Віташкевічам— і на рабоце і пасля работы, гутарыў аб ім з многімі людзьмі, і на кожным кроку адчуваў ягоную сціпласць, прастату. Я ведаю аднаго вельмі спрактыкаванага рабочага — сапраўднага віртуоза сваёй справы, якога не любяць яго ж таварышы па рабоце. Ён неяк сказаў мне: «Зайздросцяць славе маёй, і грошам маім». Не, яму не зайздросцяць, яго проста не любяць, не ляжыць у людзей душа да яго. Ён, сам рабочы — чужы чалавек для рабочых, хоць ніхто і не можа пярэчыць, што сапраўды ўмелец. Ён чужы, бо рвач, зазнайка, грубы, сухі чалавек. Не, гэта не «брат» героя з «Пункту апоры» — ён больш складаны па сваім характары, больш учэпісты, спрактыкаваны. Можа горы перавярнуць, калі пад імі закапаны скарб. Але і малюпасенькага каменчыка не зрушыць з месца, калі пад ім не ляжаць «грошы».

Усе тыя дні, што я правёў на заводзе аўтаматычных ліній, я адчуваў моцную знітаванасць паміж калектывам завода і А. Віташкевічам. Аляксандра Мікітавіча паважаюць, любяць, здаецца, ніхто і не заўважае яго славы. Бо сам А. Віташкевіч зусім раўнадушны да яе. Мне сказаў начальнік цэха Леў Рыгоравіч Кокін:

— Віташкевіч ніколі не зазнаецца, не зарвецца, не сапсуецца. Псуюцца неразумныя людзі, а ён — вельмі разумны і вельмі душэўны. Ён мне дапамагае. Разумееце, я — інжынер, а ён — рабочы... Ды хіба аднаму мне...

Так, Віташкевіч — цудоўны расточнік і таварыш. Ён любіць перадаваць людзям сваё выключнае майстэрства. Разам з ім працуе восем яго вучняў. Многія з іх ужо самі вучаць другіх. У А. Віташкевіча — шосты разрад, самы высокі; у яго вучняў Уладзіміра Няхайчыка і Уладзіміра Сямёнава— чацвёрты. Калі ж просяць А. Віташкевіча расказаць пра сябе, ён расказвае пра сваіх вучняў. І многія з іх, і настаўнік працуюць у адной брыгадзе камуністычнай працы.

І яшчэ адно. Мой знаёмы, той рвач, каго не любяць рабочыя, не возьмецца за працу, пакуль не пераканаецца, што яна будзе высока аплачана. А. Віташкевіч жа ніколі не пытаецца, колькі заплацяць за тую ці іншую работу. У яго ёсць сям'я, яму таксама патрэбны грошы, але гэта ніколі не было галоўнай мэтай яго жыцця. Ён — сапраўдны мастак, тварэц, а шчырае натхненне, любоў да сваёй справы з'яўляецца галоўным крытэрыем усёй дзейнасці сапраўдных творцаў. Ён можа адмовіцца ад пуцёўкі на поўдзень, калі ў цэху стварылася цяжкае становішча. Прычым, усё гэта робіцца без позы, без шуміхі, а проста таму, што так падказала сумленне. Рабочае сумленне, партыйнае.

...Я збіраўся сказаць толькі некалькі цёплых слоў пра Аляксандра Віташкевіча. Аказваецца, «некалькімі» не абыйдзешся... Пра такіх людзей гаварыць можна бясконца.

Ул. ДАДЗІЁМАЎ.

КРЫЧАЎСКІ КРАЯЗНАЎЧЫ

Выдатны падарунак атрымала да гістарычнага XXII з'езда КПСС грамадскасць Крычава. У горадзе адкрыўся раённы краязнаўчы музей, у якім шырока прадстаўлены цікавыя і разнастайныя экспанаты і матэрыялы па гісторыі Крычава і края.

У аддзеле гісторыі края дакастрычніцкага перыяду экспануюцца ўнікальныя знаходкі ў паселішчах людзей каменнага веку і старажытных славян, рэдкія матэрыялы і экспанаты, якія апавядаюць аб знаходжанні войска Багдана Хмяльніцкага ў Крычаўскім ваяводстве і Крычаўскім народным паўстанні 1744 г., цікавыя карты, схемы, медалі часоў Екацярыны II і Айчыннай вайны 1812 г. Шматлікія матэрыялы і дакументы (частка з іх прыслана музеямі і архівамі СССР і Польшчы) расказваюць аб становішчы народных мас у краі да Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Цікавыя экспазіцыі, якія апавядаюць аб выдатных бальшавіках і рэвалюцыянерах - народніках — ураджэнцах Магілёўшчыны. Стэнды музея расказваюць аб жыцці і дзейнасці вучняў і сяброў Ул. І. Леніна—П. Н. Лепяшынскага, У. Д. Бонч-Бруевіча, В. Б. Лепяшынскай, В. А. Радус-Зяньковіча, А. А. Касцюшка-Валюжаніна, бакінскіх камісараў Я. Д. Зевіна і М. В. Басіна. Рэвалюцыйным падзеям 1905—1907 гг. у Крычаве і краі прысвечаны шэраг фотаздымкаў і матэрыялаў.

Добра аформлены ў музеі стэнды грамадзянскай вайны і першых савецкіх пяцігодак. Сярод іншых матэрыялаў увагу наведвальнікаў прыцягвае пісьмо крычаўлян правадыру рэвалюцыі Ул. І. Леніну, напісанае і пасланае Ільічу ў снежні 1923 г.

Любоўна сабраныя матэрыялы і экспанаты аддзела Вялікай Айчыннай вайны—лепшыя ў Крычаўскім краязнаўчым музеі. Яны расказваюць пра вядомага ўсёй краіне артылерыста Мікалая Сіраціціна, які спякотным ліпеньскім днём сорак першага года адзін уступіў у няроўны бой з калонай фашысцкіх танкаў; пра геранчных партызан-падпольшчыкаў, якія дзейнічалі ў Крычаўскім раёне—паэта-журналіста Івана Дзенісенку, артыстак Акаёмаву і Лузеніну, пра іншых герояў-партызан Крычаўшчыны; пра слаўных воінаў 50-й арміі, што вызвалілі ў верасні—кастрычніку 1943 года гарады Крычаў і Чэрыкаў ад фашысцкіх акупантаў. Шэраг матэрыялаў аддзела расказвае пра герояў Айчыннай вайны—ураджэнцаў Крычаўскага раёна: двойчы Героя Савецкага Саюза У. Гусакоўскага, Героя Савецкага Саюза П. Кавалёва і іншых. У асобным аддзеле музея прысвечаным пасляваеннаму будаўніцтву, адлюстраваны поспехі працоўных раёна ў развіцці эканомікі і культуры, дасягненні перадавікоў сельскай гаспадаркі, рабочых заводаў і саўгасаў.

У час адкрыцця музея ў горадзе адбыўся мітынг, на якім выступілі першы сакратар Крычаўскага райкома партыі В. Пацюк, ветэраны рэвалюцыйнага руху ў краі І. Захарэнка і П. Далецкі, былы камандзір ваенна-аператыўнай групы і сакратар падпольнага райкома партыі Г. Храмовіч, сваякі загінуўшых герояў, дырэктар музея М. Мельнікаў.

Усе прамоўцы адзначылі вялікае выхаваўчае значэнне адкрытага музея, падвялі вынікі адзінаццаці год работы энтузіястаў краязнаўчага руху. У стварэнні музея і зборы экспанатаў прынялі актыўны ўдзел старыя бальшавікі В. Лепяшынская і В. Радус-Зяньковіч, Маршал Савецкага Саюза Бірузоў, пад чыім камандаваннем савецкія войскі ў 1941 годзе адстойвалі старажытны Крычаў, генерал Болдзін, чые падраздзяленні вызвалялі край ад акупантаў, калгаснікі, рабочыя, партыйныя і савецкія работнікі, журналісты, настаўнікі, вучні. Рабочыя Падлягаеў, Цыхінскі, Жандараў, калгаснікі Драбінка, Казлоў, Гардзееў, камсамолец Валодзя Мызнеў і многія іншыя перадалі музею каштоўныя экспанаты. Крычаўскі краязнаўчы музей створаны сапраўды на грамадскіх асновах, сіламі аматараў краязнаўцаў.

У першы ж дзень экспазіцыі Крычаўскага раённага краязнаўчага музея агледзела больш 700 чалавек. Музей папаўняецца новымі экспанатамі.

А. ГРОМАЎ,
Б. РАМАНАЎ.

КАНФЛІКТ ЦІ НЕПАРАЗУМЕННЕ?

Чалавек застаўся адзін...

— Э-эх, Лёўка!—са стогнам вымаўляе ён імя свайго прыёмнага сына. — Скасіў пад карань!.. Больш не патрэбны! Нікому... Завошта са мной так жорстка...

І сапраўды — завошта?

Лінькоў — цэнтральны герой п'есы «Гаспадар» Ігара Собалева, якая пастаўлена ў Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы. Спрэчка Лінькова з Лёўкам складае аснову сюжэта п'есы. Аб чым жа яны спрачаюцца?

Лінькоў — старшыня перадавога ў Цалінным краі калгаса. Дзесьці па суседству ёсць адстаючы калгас «Апаліха». Лёўка за тое, каб дапамагаць «Апалісе», а старшыня — супраць. На чым баку праўда?

— Вядома, на Лёўкіным, — пагодзіцца глядач. Кожны — за ўсіх, усе — за аднаго. Гэта бясспрэчна. Гэта — норма нашага жыцця, урачыста абвешчаная ў маральным кодэксе велічнай партыі камунізма.

Лінькоў — адступленне ад нормы. За тое яго і карае аўтар. А потым — перавыхоўвае...

Здавалася б, п'еса, у аснове якой ляжыць такі канфлікт, павінна выклікаць жывую цікавасць гледачоў. І, бадай, не такі ўжо вялікі драматургічны грэх у тым, што мы загадзя прадчуваем перамогу пазіцыі аднаго з герояў. Калі аўтар і тэатр правядуць важную ідэю твора праз вобразны строй жыццёвых падзей, пакажуць нам жывыя характары ў іх барацьбе за ідэю, словам, зробяць ідэю мастацкай і вобразнай, — можна лічыць, што іх намаганні не засталіся марнымі. Няхай сабе ў творы не будзе «адкрыццяў»... Актуальнасць тэматыкі, свежасць і шчырасць апавядання зробяць гэты спектакль патрэбным і карысным.

Зыходзячы з такіх мінімальных патрабаванняў, мы і будзем весці размову аб прэм'еры купалаўцаў.

— Чаму — з «мінімальных»?— могуць запярэчыць. — Хіба гэта мерка стасуецца да аднаго з лепшых мастацкіх калектываў краіны? Ці майстэрства яго знізілася?

Не, майстэрства купалаўцаў, іх таленавітасць ніхто не аспрэчвае. Прыйдзіце на прэм'еру «Гаспадара» — і вы адчуеце вялікую творчую асалоду ад выканання асобных роляў, ад філіграннай завершанасці эпізодаў, нават цэлых карцін. Парадуе і афармленне спектакля (мастак Я. Нікалаеў).

Дык у чым жа справа? Адкажам адразу: у п'есе. Так, п'еса, пры ўсёй важнасці тэмы, не дала тэатру магчымасці стварыць высокамастацкі спектакль. Асобныя праблескі аўтарскай таленавітасці мяжуюць у ёй са штампамі, якія навязлі ў зубах гледачоў на працягу дзесяцігоддзяў. І галоўнае, у п'есе няма канфлікту.

А спрэчка Лінькова з Лёўкам? Уся справа ў тым, што гэта не спрэчка, а сварка, не сутыкненне двух прынцыповых поглядаў, а простае непаразуменне.

Усё пачалося з таго, што Лінькоў сцебануў Лёўку пугай па твары. Гэты факт і з'явіўся пачаткам сваркі, якая, напэўна, магла перайсці ў сур'ёзны канфлікт, калі б аўтар давёў нам першапрычыну самога факта і даў яе паслядоўнае развіццё. Чым жа быў так узрушаны старшыня, каб зняважыць дарагога, блізкага чалавека?

У спектаклі выканаўца ролі Ул. Дзядзюшка, а разам з ім, напэўна, і рэжысёр В. Броўкін адказваюць: Лінькоў абураны тым, што Лёўка высыпаў у канаву цэлы самазвал збожжа. Такое «прачытанне» завязкі канфлікту вельмі пераканаўчае. Яно паказана тэатрам [illegible]

[illegible]

ВЕРА. А ўсё праз вас! Праз ваш маладзецкі характар!

ЛІНЬКОЎ. Ну... Можа і я разгарачыўся крыху (падкрэслена намі. Г. К.).

ВЕРА. Вы яму (Лёўку. — Г. К.) пра гэта скажыце!

ЛІНЬКОЎ. Яшчэ чаго?

Вось гэтым «Яшчэ чаго?» аўтар і намагаецца захаваць драматычную напружанасць кожны раз, калі ў яго п'есе самі па сабе развязваюцца нетрывалыя вузельчыкі канфліктаў. То Лёўка ідзе да Лінькова па прымірэнне, а той не паддаецца, то, наадварот, Лінькоў шукае сустрэчы, а Лёўка не хоча яму даравацъ сваёй крыўды.

Для ўзмацнення канфлікту аўтар прапануе яшчэ адну акалічнасць: Лінькоў нібыта закаханы ў Кацю Рамашову — маладую супрацоўніцу сібірскага аддзялення Акадэміі навук, якая адкамандзіравана да яго ў калгас.

Але тэатр свядома ігнараваў гэтую акалічнасць. І правільна зрабіў, бо каханне Лінькова ў п'есе толькі заяўлена, яно, па сутнасці, нічога не вызначае ва ўзаемаадносінах персанажаў, у развіцці галоўнай тэмы.

Такім чынам, ні хлеб, ні каханне (ні «вытворчае», ні «асабістае») не сталі рухаючай сілай канфлікту. Засталіся толькі адвольныя складанасці няўрымслівых характараў і... «Апаліха».

Завошта ж трапіла ў такую апалу «Апаліха»? Чаму Лінькоў — Дзядзюшка ажно калоціцца ўвесь ад адной толькі гэтай назвы? Чаму яна ў п'есе ўсіх так хвалюе і, шчыра кажучы, зусім не хвалюе нікога ў глядзельнай зале?

На апошняе пытанне адказ вельмі просты. Справы «Апаліхі» нас не хвалююць таму, што мы ні пра іх, ні пра людзей з «Апаліхі» нічога не ведаем. Размоў пра гэты калгас вельмі многа, але толькі размоў. Адзіны жывы яго прадстаўнік — старшыня Міця Багатыроў (артыст І. Лапцінскі) двойчы выходзіць на сцэну і абодва разы нічым не апраўдвае рэкамендацый, якія нададзены яму ў п'есе папярэдне. Ад усяго абліччa Міці—Лапцінскага павявае нейкай недарэчнасцю, непрыстасаванасцю да суровых умоў цаліны. Міця разгублены, стомлены, мітуслівы, на дзіва пасіўны і бяскрылы. А чаго варта фраза Багатырова на палявым стане, калі ён, як кіраўнік, павінен быў супакоіць людзей, натхніць іх на барацьбу з надыходам стыхіі...

— Толькі не паддавайцеся паніцы... Можа, што-небудзь прыдумаем!

«Што-небудзь»... І гэта — усё, што мы чуем ад апаліхінскага кіраўніка. Міжволі напрошваецца думка: а мо' не з таго пачынаюць дапамогу «Апалісе» сакратар райкома Булатаў і энтузіясты з калгаса «Айчына». Магчыма, не механізмы і не рабочую сілу трэба туды пасылаць, а шукаць больш вартага старшыню — сапраўднага гаспадара, як, напрыклад, Лінькоў!

— А там, ведаеце, што за народ? Масквічы, ленінградцы! Добраахвотнікі, учарашнія студэнты з інстытутаў і акадэмій... — характарызуе «Апаліху» Каця Рамашова. — У іх усё на новы лад робіцца. На электрычнасці, [illegible]

[illegible]

— Праз год—два яны не толькі дагоняць, але і перагоняць цябе, — запэўняе Булатаў Лінькова.

Гэта — словы. Ды як ім паверыш, калі пасля іх у п'есе ідуць абвяржэнні. Ніякай апаліхінскай механізацыі мы не бачым на сцэне (я маю на ўвазе, вядома, не механізмы ў літаральным сэнсе, а ідэю механізацыі). Вось паслухайце, што гаворыць Лінькоў:

— Ніякага чорта не варты яны, гэтыя наватары маладыя! Мараць аб поўнай механізацыі, а як сяўба ці ўборка — да мяне па тыя механізмы бягуць, корань іх зялёны!

І гэта не словы — бягуць на працягу ўсёй п'есы: усё дай ды дай... І Лінькоў дае. Моршчыцца, але дае, хоць і самому часам машын не хапае.

Самую прыкрую недарэчнасць аўтар робіць у фінале п'есы, нібы знарок кампраметуючы усе свае дэкларацыі наконт «Апаліхі». Праз што ледзь не загінуў Лёўка? «Трое сутак» без сну і без змены ён працаваў на трактары, бо ў «Апалісе» не было каму, акрамя яго, сесці за руль. І Лёўка сеў... І заснуў... А тут—яр... «Трактар — на састаўныя часткі!.. Толькі пух-пяро!»—з сумам паведамляецца ў п'есе.

Гэты эпізод я прывёў, каб адзначыць той факт, што ў «Апалісе» няма не толькі механізмаў, а нават людзей, якія маглі б кіраваць імі.

Дык што гэта за масквічы, ленінградцы, учарашнія студэнты інстытутаў і акадэмій, калі сярод іх не знайшлося каму падмяніць трактарыста?! Аб якой «поўнай механізацыі» ідзе размова?!

Цяжка зразумець, як мог наш Акадэмічны тэатр узяць да пастаноўкі такую малажыццёвую п'есу.

Бадай што на гэтым можна б і кончыць нашу размову аб пастаноўцы. Аднак нельга не сказаць аб працы артыстаў, якія, часам, пераадольваючы аўтарскія недарэчнасці, імкнуцца ствараць у спектаклі праўдзівыя вобразы. Шмат хто з іх дасягае мэты. Часцей за ўсё гэта выканаўцы роляў эпізадычных: А. Бараноўскі — калгаснік Мітрафан Воран; С. Станюта — бабка Матруна; увесь «квартэт» арыштантаў — Б. Уладамірскі, С. Хацкевіч, Г. Аўсянікаў і, у пэўнай меры, С. Дробыш. Больш складанае становішча, скажам, у В. Белахвосціка (Лёўка) і Г. Арловай (Каця Рамашова). Аднак іх таксама цяжка папракнуць у чым-небудзь: яны арганічна жывуць на сцэне (пры здзіўляючай нелагічнасці асобных момантаў у паводзінах, якія ідуць ад тэксту), надаюць героям у рамках драматургічных магчымасцей рысы жывых, канкрэтных характараў. Менш удаецца гэта В. Тарасаву (сакратар райкома Булатаў). Тут, будзем шчырымі, вінаваты не толькі драматург, але і рэжысёр з маладым выканаўцам.

У п'есе, нягледзячы на аўтарскія «ўцяпленні» (Булатаў — удавец, закаханы), вобраз сакратара атрымаўся даволі штампаваны і невыразны. У многіх сцэнах артысту можна толькі паспачуваць, (напрыклад, неверагоднае прызнан- [illegible]

[illegible] падумаць, каб стварыць Булатаву належнае асяроддзе. А ў гэтым сэнсе спектакль мае недаравальныя, на нашу думку, адвольнасці. У якасці прыкладу можна спаслацца на сцэну размовы Булатава з забеспячэнцам Мацюшыным. Выканаўца гэтай маленькай эпізадычнай ролі С. Былінскі даволі ярка, і тым больш недарэчы, ужыў тут прыём, знойдзены некалі артыстам Г. Глебавым для вобраза Тулягі.

Нарэшце, некалькі слоў аб выканаўцы галоўнай ролі. Ул. Дзядзюшка ўсю сваю душу, усе сілы таленту аддаў гэтай рабоце. Ён любіць і абараняе свайго героя не толькі ў сцэнах, калі сам аўтар сімпатызуе Лінькову, але нават і там, дзе той яго асуджае. Асабліва цікавая ў гэтым сэнсе сцэна адзіноты Лінькова. Тут артыст дасягае высокіх драматычных нот, насуперак аўтару, падпарадкуючыся праўдзе жыцця. Не асуджэнне, а спачуванне выклікае пакінуты ўсімі Лінькоў, які размаўляе адзін на адзін з шабляй — вернай сяброўкай з часоў грамадзянскай вайны. Гэтая сцэна, дзякуючы пранікнёнаму выкананню Дзядзюшкі, выклікае багаты роздум аб чалавечым лёсе. Мы ўспамінаем кожны з учынкаў Лінькова, усю яго біяграфію, і не можам пагадзіцца з тым, што ён па натуры сваёй самадур, кансерватар. Проста моладзь, відаць, не знайшла належнага падыходу да гэтага крутога, але сардэчнага, дбайнага чалавека-гаспадара. Праявіла б яна да яго павагу — і Лінькоў бы аддаў ёй усё (што ён, дарэчы, і так аддае) без крыўды і гвалту.

Як тут не ўспомніць добрыя словы аднаго з персанажаў п'есы:

— З павагаю трэба ставіцца да людзей! Ці цяпер у інстытутах гэтаму не вучаць?

Бадай што якраз у вока трапіў стары Воран, і дарма сам аўтар яго не паслухаў. Тады б уся п'еса набыла больш верагодную, жыццёвую плынь.

Наогул нельга лічыць бясспрэчнай самую канцэпцыю п'есы, што вынесена аўтарам нават у яе назву — «Гаспадар». Ці трэба нам ганьбіць гэтае паняцце? Чалавек — гаспадар свайго лёсу, свайго шчасця. Добра, калі ён — гаспадар даручанай справы. Людзі будучыні — гаспадары ў самым высокім сэнсе гэтага слова.

І ў заключэнне хочацца дадаць, што калектыву купалаўцаў больш да твару быць самастойнымі гаспадарамі свайго рэпертуару, а не абавязкова арыентавацца на густы аўтарытэтных калег. Бо і тыя памыляюцца часам. Аўтарытэт правяраюць жыццём, а веданне жыцця і непарыўная сувязь з ім былі мацнейшымі якасцямі Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Георгій КОЛАС.

Сцэна з балета «Чароўны ліхтар». Фота Ул. КРУКА.

Кнігі нашых сяброў

Амаль кожны дзень у мінскі спецыялізаваны магазін «Кнігі краін народнай дэмакратыі» прыходзяць важкія пасылкі з братніх сацыялістычных краін. Тут можна набыць самую разнастайную літаратуру па многіх галінах ведаў.

Магазін камплектуе бібліятэкі, задавальняе попыт шматлікіх чытачоў [illegible]

[illegible] дзіцячая кніжка «Ляцім у космас», выдатна аформленая мастаком В. Кубашта.

Новыя пастаноўкі

Рэчыцкі народны тэатр паказаў гледачам горада і раёна спектаклі «Добры дзень, Каця!» М. Львоўскага, «Без віны вінаватыя» А. Астроўскага, «Тры салаўі, дом 17» сербскага драматурга Д. Дабрычаніна, урыўкі з п'есы Ус. Іванава «Бранепоезд 14—69». Да Кастрычніцкіх свят тэатр рыхтуе п'есу «На аганёк».

У БЕЛАРУСКІМ ТЭАТРАЛЬНЫМ АБ'ЯДНАННІ

Падрыхтаваны да друку трэці нумар зборніка «Тэатральны Мінск». У ім змешчаны артыкулы Б. Платонава, В. Рэдліх, А. Андрэева, П. Левашова, паведамляецца аб новых пастаноўках сталічных тэатраў. Зборнік багата ілюстраваны фотаздымкамі сцэн са спектакляў.

* * *

Днямі адбылася сустрэча работнікаў мастацтва сталіцы з супрацоўнікам рэдакцыі часопіса «Театр». Аб планах часопіса расказаў Р. Ліцінскі. У сустрэчы і абмеркаванні часопіса прынялі ўдзел Л. Александроўская, В. Галіна, К. Губарэвіч, А. Саннікаў, Ул. Стэльмах і інш.

* * *

Народныя артысты БССР К. Саннікаў і Д. Арлоў прынялі ўдзел у абмеркаванні прэм'еры спектакля «Крамлёўскія куранты», які паставіў Бабруйскі народны тэатр. Адну з рэпетыцый правёў Д. Арлоў.

ГОСЦІ МІНСКА

У сталіцы Беларусі выступае балетная трупа Цэнтральнага тэатра оперы і балета Кітайскай Народнай Рэспублікі.

У Міністэрстве культуры Беларусі адбылася сустрэча з работнікамі мастацтва брацкага Кітая. Намеснік міністра Р. Г. Мачулін і прысутныя работнікі тэатраў Мінска расказалі дарагім гасцям аб развіцці беларускага мастацтва за гады Савецкай улады, глыбокай цікавасці да творчага жыцця ў Кітайскай Народнай Рэспубліцы.

Вядомы тэатральны дзеяч, драматург і рэжысёр, першы намеснік дырэктара Цэнтральнага тэатра оперы і балета КНР Люй Пэн паведаміў аб шляху калектыву.

27 кастрычніка балетная трупа з Пекіна на сцэне Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета паказала свой першы спектакль — вялікі нацыянальны балет «Чарадзейны ліхтар» (музыка Чжан Сяо-ху, аўтары і пастаноўшчыкі — Лі Чжун-лінь, Хуан Бо-шоу).

Перад пачаткам спектакля сяброў з Кітая вітаў мастацкі кіраўнік Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР Р. Р. Шырма. Ён пажадаў гасцям вялікіх поспехаў.

У слове-адказе першы намеснік дырэктара Цэнтральнага тэатра оперы і балета КНР Люй Пэн падзякаваў за брацкую гасціннасць і вялікую ўвагу да мастацтва народа Кітая.

Мінчане пазнаёмяцца таксама з балетам «Вежа Лэйфынта».

Цудоўна выконвае ролю Саньшэнму ў спектаклі «Чароўны ліхтар» артыстка Чжао Цын.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае спачуванне пісьменніку Пятру РУНЦУ з повада смерці маці.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 03768

Друкарня імя Сталіна